SALA DE LECTURĂ

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 28 iulie 1993 **30 (178)**

REFORMA ȘI CONTRAREFORMA

O consecință a procesului inflaționist asupra căreia, până acum cel puțin, comentatorii politici nu s-au oprit deloc, este revenirea, mai bine zis încercarea de revenire la întreprinderile de stat, deci bugetare, a salariaților din întreprinderile private. Dintr-un motiv relativ simplu : salariații plătiți de la bugetul statului au avantajul de a li se asigura un anume venit, indiferent de rata inflației și proporțional – atât cât consideră guvernul – cu aceasta, în vreme ce salariații plătiți de întreprinzătorii particulari pot lesne ajunge în situația de a avea salarii mai mici decât cei de la stat în cazul în care patronii nu izbutesc să facă față atei inflației. Și cum mulți dintre aceștia din urmă se descurcă din ce în ce mai greu, nimic mai firesc decât tendința salariaților lor de a se reîntoarce la stat. Nu vrem să sugerăm, prin asta, că dedesubtul acestei aparente nepriceperi sau neputințe de a stopa inflația s-ar afla intenția de re-socializare a economiei românești, deși o atare sugestie poate fi, din păcate, transformată în teoremă și încă într-una ușor de demonstrat. Vrem doar să subliniem – acceptând buna credință a executivului – un efect absolut contrar dorinței declarate de realizare a privatizării și a economiei de piață. Un efect care anulează practic principiile exprimate de executiv, mult invocata reformă devenind, prin el, o veritabilă contrareformă. Dacă analiștii din lăuntrul guvernului nu vor găsi cu repeziciune o cale de eliminare a acestui efect n-ar fi exclus ca în câteva luni să constatăm descreșterea procentului de privatizare, chiar așa mic cum e la ora de față, până la nesemnificativ. Iar problema eliminării efectului este, de fapt, problema eliminării cauzelor lui. Ceea ce presupune, din partea executivului, o cercetare lucidă și critică a propriului program și a propriei strategii, căci în ele se află pricina eșecului spre care se îndreaptă din ce în ce mai vizibil reforma economică în vremea din urmă. Și dacă această analiză nu se produce sau producându-se, nu va fi concludentă pentru cei care o fac, adică nu-i va determina să se rectifice (orice rectificare începând prin asumarea erorilor) atunci schimbarea de guvern – despre care se vorbește tot mai insistent – va trebui să însemne inevitabil schimbarea completă a strategiei și nu doar a programului de guvernare. Într-o atare perspectivă care, nouă cel puțin ni se relevă ca singura realistă și patriotică – alternativa de strategie economică propusă de opoziție va trebui să apese pe coerență și consecvență, astfel încât ideile reformiste să nu poată fi ruinate din chiar interiorul strategiei de reflexe contrareformiste de felul celui la care ne-am referit la începutul acestui text. Cu alte cuvinte ea trebuie să ofere mai întâi o rezolvare politică a problemei economice, în numele căreia să se desfășoare apoi, coerent și consecvent, programul economiei propriu-zis. Sigur că o eventuală izbândă a alternativei propuse de opoziție este condiționată de sprijinul parlamentului. Și nu știm încă în ce măsură majoritatea de acum din cele două camere parlamentare va fi în stare să-și depășească orgoliile de partid spre a sprijini un guvern al minorității. Dacă nu cumva, printr-un anume sistem de alianțe în lăuntrul parlamentului, se va ajunge la o majoritate nouă, altfel construită compozițional decât cea de acum, fapt care, fără îndoială, va ajuta considerabil punerea în practică a alternativei propuse de opoziție. În orice caz, în absența sprijinului parlamentar, se va ajunge la alegeri anticipate și asta nu convine, poate, opoziției, dar nu credem să convină nici partidului dominant numeric din coaliția majoritară. Ce va fi, vom vedea.

„L"

Reproducem în paginile revistei lucrări ale pictorilor Bogdan Stihi și Bogdan Pietriș

Aerul – destin

Ah, fățarnic e până și aerul de fiecare
zi : îmbâcsit de promisiuni
parșive, îl
respirăm blestemând filosoful, dictator, dumnezeu al
robinetului, care
îi mai închide un pic presiunea. Îl mai
micșorează pe metrul pătrat,
îl împarte cu țârâita, e adevărat, dar mergând la
sigur. Fățarnic : aerul-destin...

Micșorează aerul în orașul-închisoare : aerul dintre
cuvintele fără de nici o logică dinaintea execuției,
dintre o moarte și
o alta ; după ce am fost puși la zid să
învățăm noii psalmi, de un roșu decolorat, și n-am
învățat nimic, născuți fără caracter.

Liviu Ioan Stoiciu

Din sumar: CÎTEVA MINUTE CU... ZIGU ORNEA • CE N-AU SCRIS BIOGRAFII DESPRE PROUST • JOHN GARDNER: BIBLIOTECA GROAZEI

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI
Redactori-șefi adjuncți
MARIUS TUPAN
EUGEN URICARU
Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Lumea cu capul în jos

Cultura plătește agricultura

Editurile care aparțin Ministerului Culturii au primit o adresă prin care li se cere să contribuie la **fondul special pentru agricultură**, prevăzut în art. 33 al legii bugetului, nr. 21/1993 și care se constituie din prelevarea a 0,5% din „încasările din activitatea industrială, de construcții-montaj, transporturi, comerț și prestări servicii" de la „toți agenții economici plătitori de impozit pe profit". La care dintre punctele de mai sus vor fi fiind încadrate editurile, producătoare de bunuri — cel puțin teoretic — spirituale, rămâne o enigmă. Poate o vor dezlega cei ce conduc Ministerul Culturii. Ministerul Agriculturii a cerut celui doar al Culturii, fără „agri" în față, jumătatea de procent prin adresa nr. 47.447/1993. Dacă 0,5% se scad din cei 0,33% prevăzuți (și) anul acesta în buget pentru cultură, atunci se ajunge la 0,28%, adică prima cifră propusă în Parlament pentru acest capitol și ajustată la cererile repetate ale celor în cauză. S-a găsit, așadar, un mod de a se lua cu stânga ceea ce se dăduse cu dreapta. Manieră cunoscută de pe vremea dictaturii anterioare, când, uneori, puterea executa aparente mișcări tactice înapoi din fața opiniei publice, pentru a reveni pe căi ocolite și a-și realiza — vorba exponenților ei — dezideratele.

Nu mă mir de prostia asta cu „fondul special", care se va cheltui și nu va ști nimeni cum și pe ce, ca și alte „fonduri speciale", precum cel pentru sinistrați, de câte ori dădea peste noi cutremurul sau ne acopereau, parțial desigur, apele revărsate, sau asemenea „fondului special" Libertatea, ori asemenea banilor c.c-ului ș.a.m.d., mă mir de faptul că un secretar de stat de la Ministerul Culturii și nu al Agriculturii, în loc să respingă indignat nerozia, o perpetuează sub propria semnătură. Probabil că domnia sa nu e interesat de propria posteritate, dar cum i-a rămas numele pe câteva articole sau cărți, de bine de rău făcând parte din cultură, e totuși păcat să li se alăture celor de mai sus și această perlă. Nu avem căderea să sfătuim pe secretarii de stat cum trebuie să procedeze în importantele funcții pe care le-au acceptat fără să fie prea atenți alături, deasupra sau dedesubtul cui stau, dar să semnezi o adresă prin care ceri unei edituri să contribuie la dezvoltarea agriculturii e peste posibilitățile mele de înțelegere. Asta înseamnă să consimți la perpetuarea socialismului **biruitor** care, tot așa, **biruia** punând **biruri** pe cele mai neașteptate activități pentru a le salva pe acelea ce ar fi trebuit să întrețină singure prosperitatea națiunii. Însă cu condiția minimă ca nu dosarele să dicteze ci priceperea. Or, despre priceperea activiștilor de partid ce să mai vorbim? Ea este cunoscută încă din anii începuturilor și a rămas aceeași până în zilele noastre. Acest basm hidos nu vrea să se termine singur. Va trebui să-l ajutăm, dar nu ne mai decidem o dată, sau nu știm cum s-o facem.

Nicolae Prelipceanu

Bogdan Pietri

dictatura personala

Dacă s-ar face dreptate, cui i-ar folosi?

Mă privesc în oglindă, în gînd: eu sunt? Aplecat la birou. Nu, e o dublură a mea în oglindă care scrie, o copie trasă prost la indigou — **care scrie?** Săraca mea dublură, pînă și ea scrie! Ce scrie? De curiozitate. Scrie cam așa.

O firmă schimbătoare, revopsită: Partidul Democrației Sociale din România, fost F.S.N., fost F.D.S.N. Recitesc: aici e, deci, locul? Locul unde vînzătorii de gogoși politice... Ce miros de gogoși! Aici e deci locul unde au fost îngropați la 9—10 iulie 1993, în aluatul neocomunist, camarazii morți în luptă: Partidul Republican, Partidul Socialist-Democratic și Partidul Cooperatist (știți, partide „fuzionate" peste noapte, din înalte interese de stat, cu F.D.S.N.), camarazi sacrificați pentru cauza cozonacului regimului lui Ion Iliescu — F.S.N. - F.D.S.N. - P.D.S.R. — camarazi stafidiți căzuți în cursa a două Fronturi puse pe preschimbare occultă, camarazi ce-și merită soarta, ce au căutat au găsit, acum sunt sub stăpînirea strigoilor — mari brutari ai Puterii, intrați în concurs!

Noii noștri vechi „congresmeni" F.D.S.N. — P.D.S.R.-iști au rupt iar gura opiniei publice la 9—10 iulie, va să zică: au sfințit un nou izvor cu ape tămăduitoare, nemaiauzite — apele „democrației sociale", forme dubitative ale d mocrației originale postrevoluționare pr puse de Puterea comunistă-reformat „Democrație socială" care... Care o fi o apă potabilă, după cum suntem asigu rați, dar nu prea are lumea după ce o bea, moartă de foame cum e... Că a ajuns să fim luați cu toții de proști **apele tămăduitoare** de la Revoluție înco ce, ape ale perestroikismului fardat, forme fără fond, cu instituții ale „statu lui de drept" înșelătoare, ale „economi sociale" care a dus România de ripă s ale „libertății sociale" ce, fără să fie n mită așa oficial, ne-a adus pe fiecare, particular, la paroxism...

Indiscutabil, noua „democrație social reprezentată prin doctrina P.D.S.R. guvernămînt, ne va aduce pe culmile celea promise, legate de civilizație progres ceaușiste, culmi „promulgat azi, iată, „reformate", de Ion Iliesc „majoritarul"! Ne va aduce pe culmi nebănuit — numai să avem răbdare ne întărim cu bună nădejde și cu fri de Dumnezeu. Pe moment fiind invita să stăm cuminți, în banca noastră, să face în liniște și consens vacanța pute nicii zilei pînă la 30 august 1993 — cîn din mila mărirei sale, a Democrației S ciale „alese de popor", o vom lua de capăt, deschizînd lucrările sesiun extraordinare parlamentare și readucîn pe tapet, prin Opoziție, votul de nef credere la adresa guvernului N. Văcăroi eventual, să fie salvată onoarea politici nistă actuală! Puterea și Opoziția avîn ce să pună mînă de la mînă, să prin hoțul de păgubaș, pe amărîtul de romî din popor care i-a ales, și să-i scoată chii: că de ce i-a ales? I-a ales să f că pe nebunii, să măsluiască iar cărți parlamentare și guvernamentale — i dacă e să ne referim în primul rînd slăbiciunea guvernanților, apoi pe se ma ei situația s-a agravat considerabil la o zi la alta!

Și dacă e așa, de ce societatea rom nească nu reacționează și acceptă toa porcăriile politicianiste, de la stînga dreapta, de orice culoare ar fi ele? N meni nu mai e dispus să ceară socoteal să iasă în stradă să protesteze: ce? Poporul a reintrat în letargie — n e nimic, oficial vom considera că popor e în vacanță, vacanță după vacanță, as fel! Noi să fim sănătoși: noi, cei d clasa conducătoare, că am mai păcălit u an poporul și că „readucerea rodului via dumnezească" se amină fără probl me. Aha... Degeaba ne caută nod în p pură minoritatea cugetătoare, jos-pus nemulțumită ba de una, ba de alta, p porul român, pasiv, știe ce face, aceas este voința lui Dumnezeu. Că multe su scăderile noastre, ale celor sus-puși Sunt multe, recunoaștem, dar noi su tem pe placul poporului, nerupți de re litate — feriți-vă să vă arătăm pe voi degetul, voi, cei ce vă credeți prooroci Prooroci ai Adevărului, ai Binelui Frumosului: pe voi vă vor tăgădui to și clasă conducătoare și popor, la un lo Voi, proorocii — nu vă amintiți? Vă j cați cu focul... „Pe unul din prooroci l-a ucis cu pietre, pe altul l-au tăiat cu f răstrăul, pe altul l-au ucis între biseric și altar".

Mergem înainte, buni samaritenii, **„trebuie să vă informez"**: întreținînd cest nesfîrșit război al „informării", răz boi al nervilor între români, război degradării morale totalitare, război în treținut oficial! Fiindcă e clar, dacă s-a face dreptate în România, ar fi pace și cui i-ar folosi, de fapt? Chiar...

O copie a mea în oglindă?, mă între bam la începutul acestui articol: o copi a mea care scrie și scrie; ea scrie, ea s citește — deși acum eu am citit-o, s aveți ce citi dumneavoastră aici! Eu Care eu? Eu — **unul**: „îl privesc, da nu-l văd, îi spun Nevăzutul; îl ascult da nu-l aud, îi spun Neauzitul; îl pipăi, da nu-l simt, îi spun Neatinsul — acestea tre sunt de neînțeles, împreună sunt UNU Eu, copia lui UNU?

Liviu Ioan Stoiciu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ANTON UNCU: „Zilele trecute ministrul Justiției l-a destituit pe președintele Tribunalului Municipiului București pentru că a obstrucționat reforma în justiție și nu a asigurat spațiu pentru Curtea de Apel. Fără dovezi, fără argumente.; „Se pune în cauză atentatul comis la adresa siguranței și stabilității statului"; „Nu venim din neant și nu ne ducem în neant. Am fost aici ieri, vom fi aici și mâine și poimâine. Vom fi aici și când cetățeanul Ninosu nu va mai fi ministru și când cetățeanul Iliescu nu va mai fi președinte". **(România liberă)** ● „Mergem în sens invers Europei". **(Expres)** ● ION CRISTOIU: „Un abuz: **demiterea lui Corneliu Turianu".**; „Petre Ninosu e și el un fedesenist tipic. Ca și Adrian Năstase, o altă dezamăgire. Un fedesenist tipic pentru care nu profesionalismul unui om contează, ci faptul dacă aparține sau nu clientelei politice a FDSN. Un fedesenist tipic care, asemenea lui Ion Iliescu, nu uită nici o contrazicere, nici o înfruntare".; „Motivațiile demiterii sunt absurde"; „Ca orice fedesenist tipic, Petre Ninosu nu se străduie nici măcar să găsească argumente convingătoare pentru un abuz. El îl face pur și simplu". **(Evenimentul zilei)** publicație supusă sancțiunilor președintelui Ion Iliescu) ● ANA NIȚĂ: „Cazul Turianu: Revenire la vremurile dominării justiției de către politică?". **(Adevărul)** ● Constantin Avramescu, vicepreședintele PSDR, a declarat: „Demiterea domnului Corneliu Turianu se înscrie pe linia adoptată de PDSR (FDSN) de a-i înlocui pe cei care nu urmează politica acestui partid". **(Evenimentul zilei)** ● ....fostul senator **Vasile Moiș** declara că nu mai are nici în clin nici în mânecă cu politica. Și iată că, la Conferința Națională a F.D.S.N., respectivul e ales ditamai președinte al Comisiei Naționale de etică și litigii. Cu litigiile stă bine dânsul. Cu etica, încă de pe vremea când era milițian, stă și mai bine. În noul P.D.S.R., cu cât ești mai dalmațian cu atât ajungi mai sus. Spre comunism în zbor". **(Expres magazin)** ● CEZAR ANDREESCU: **„Justiția brașoveană, între diletantism și abuz.** Cu probele în față, judecătoria dă o sentință aberantă. Poliția și procuratura refuză să cerceteze un act de vandalism". **(Cuvântul)** Unde ești d-le Ninosu? ● RADU MARINAȘ: **„Escrocherii la vârf** / Cristina Timcu în libertate"; „Tatăl unei complice este prieten cu domnul Petre Ninosu — ministrul Justiției". **(România liberă)** ● „Ulcerul la stomac e o boală foarte grea". **(Meridian magazin)** ● EUGENIA CRISTEA: „Într-o scrisoare adresată lui Miron Mitrea, șoferii susțin cu probe: «Dan Iosif a folosit arma din dotare atentând la viața șoferilor și a cetățenilor din jur»".; „Conducătorul auto și vecinul acestuia au fost bătuți în mod bestial de către consilier și însoțitorul acestuia". **(Evenimentul zilei)** ● LIANA IONESCU: „Ca o culme a nerușinării, cel ce a avut îndrăzneala să recuze, în procesul Lambrino întregul Tribunal al Municipiului București, este un **infractor de drept comun, ale cărui antecedente penale** au fost șterse cu buretele". **(România liberă)** ● „Dacă vă mănâncă pielea, scărpinați-vă" **(Meridian Magazin)** ● DAN MIRCEA CIPRIAN: „Dl. Everac nu cunoaște margini. A fost «sefit» Alexandru Popescu — «cea mai mare lichea din Televiziune». (Dumitru Iuga). Îl acompaniază Emanuel Valeriu"... **(Tineretul liber)** ● EUGEN SASU: „Atacul lăcustelor continuă". **(România liberă)** ● JEANA GHEORGHIU: „Pentru venirea lăcustelor există cauze fizico-biologice. Domnul Everac e unicat, se sustrage definirii normale. E în continuă mișcare". (Interviu, în **Academia Cațavencu)** ● ADRIAN BUCURESCU: „Arătările săptămânale ale dlui Everac pe micul ecran dau tot mai mult impresia unui circ falimentar, unde singurul număr mai vioi îl constituie un rinocer în colanți, dansând kazaciokul. Puținii spectatori care mai privesc acest dans chinuit sunt încercați, pe rând, de râs și de plâns, înțelegând că bietul «artist» exotic nu-și imaginează nici pe departe ridicolul la care este supus de cei ce l-au dresat să ajungă «vedetă»". **(România liberă)** ● „«Caritas» din Cluj, o gaură neagră către lumea a treia". **(AZI)** ● „Insomnia poate fi combătută printr-un somn ușor și vise plăcute". **(Meridian expres)** ● CAMELIA VARVARA: „O femeie poștaș și-a rupt nasul în exercițiul funcțiunii". **(Evenimentul zilei)** ● SILVIU ALUPEI: „O învățătoare îi ridică statuie lui Ceaușescu". **(Tinerama)** ● ION NĂVĂLICI: „Guvernul mizează pe realizarea unui pact social". **(Dimineața)** ● RENE PĂRȘAN/MĂDĂLIN PRIBU: „Porcul Tiberiu a înghițit verigheta mirelui cu deget cu tot. Rămătorul trebuia sacrificat pentru masa festivă". **(Evenimentul zilei)** ● EMIL BURLOI: „După terminarea conferinței de presă, cu un ceas înainte de miezul nopții, conducerea PDSR a invitat ziariștii, pe care-i mai țineau picioarele, la recepția oferită cu ocazia terminării lucrărilor Conferinței Naționale. Cum acolo treaba începuse cu vreo două ceasuri mai devreme, mesele arătau ca după trecerea lăcustelor". **(ORA)** ● VALERIA DORNEANU: „Făcea să-l privești pe Oliviu Gherman dansând Hora Unirii la tribuna Conferinței Naționale".; „Aplauda cu mâinile dolofane ridicate deasupra capului, ca un copil. Marțian, înțepenit, mișca doar mâna, ca pe un brat de macara, cu aerul unuia care se achită de o sarcină de partid; Florica Dumitrescu dansa cu toată ființa ei blondă și tânără; Adrian Năstase, stângaci și fără ritm, se lăsa dus când la dreapta, când la stânga"...; „Inocența lui Oliviu Gherman e cu haz, dar nu gratuită. Ea are un scop, adică omu' e naiv, dar cu treabă".; „La ce este bun Oliviu Gherman?". **(Zig Zag)** Și noi ne întrebăm... ● COSMIN BARBU / CRISTIAN CIOCOIU: „La Ploiești a apărut o rață cu trei picioare".

Petre Stoica

Cui îi folosește?

Unul dintre fenomenele cele mai curioase și mai regretabile pe care le putem observa și, în măsura în care ne e cu putință — și a-l semnala în articolele pe care le iscălim e acela că societatea intelectuală românească (nu mai vorbim de straturile inferioare ale populației) se dovedește incapabilă să-și asume trecutul în genere, dar mai surprinzător : trecutul foarte apropiat, prezentul am zice, deoarece ultimii zece-douăzeci de ani intră în zestrea constitutivă a actualei generații de scriitori, fie ea și cea mai tânără. Se dovedește de fapt incapabilă de a-și asuma realitatea trăită, de a o recunoaște așa cum a fost, de a o înțelege și abia apoi a o depăși, — cât se poate acest lucru.

Sub ochii noștri se fabrică idoli, se instituie dogme, se edifică statui, se consolidează reputații uzurpate. Dar mai ales se folosesc clișee, uneori (ceea ce e mai grav) se extrapolează noțiuni din politologia occidentală în cazul realităților noastre naționale, se traduc fals și se compară impropriu situații incomparabile : revoluție, naționalism, dictatură, dreapta, stânga, devin născătoare de confuzie prin simpla lor aplicare unde nu trebuie. Pe baza lor, se fac speculații infinite, se falsifică realități evidente, încât fapte de constatare curentă, trăită de „noi toți" (îmi vine să zic) devin fenomene inexplicabile, ca și cum s-ar fi petrecut acum o sută de ani. „Politologi" cu pretenții de seriozitate se miră astfel că noi n-am avut sindicate libere ca în Polonia, nici samizdat-uri ca în Rusia, nici vreo personalitate catalizatoare și cu larg ecou ca Vaclav Havel, fără să țină seama că la noi tirania comunistă (nu dictatura, ceea ce e cu totul altceva) nu a îngăduit aceasta. În loc să recunoaștem și să spunem că regimul politic din România a fost așa de cumplit încât nu a lăsat decât o slabă dizidență (după ce în prealabil printr-o teroare prelungită a distrus și descurajat zeci de mii de oponenți, care s-au manifestat eroic) oameni cu pretenții de seriozitate regretă că n-am avut mai devreme un Goma, că nu ne-am unit, că nu ne-am dezmeticit, în fine că am așteptat, că am fost lași. Împotriva acestor aberații am scris în mai multe rânduri ; dar pe plan literar trebuie spus că orice tulburare și exagerare se face în detrimentul adevărului și așa greu de stabilit, iar minciuna în domeniul estetic are o viață mult mai lungă și e prin esență mai greu atacabilă. Și, în plus, asistăm nu doar la o perturbare a ierarhiilor de ordin valoric, dar și la o impunere a lor cu forța ca modele morale, după tipicul nefast, moștenit din școală. Disocierea ,acțiune esențială în aprehendarea critică, e înlocuită cu năclăiala și egalizarea pe plan estetic și cu mistificația pe cel etic, ele îngemănându-se ori ajutându-se.

Cea mai bună ocazie este decesul (doar permatur și) todeauna regretabil al câte unui scriitor. În afara emoțiilor și înflăcărării de circumstanță, urmează sanctificarea : toți scriitorii morți în ultimul deceniu au fost declarați martiri, urmând a fi proclamați sfinți în cel mai apropiat viitor. Lăsându-l la o parte pe N. Steinhardt, care a dezvoltat o vocație specială și a fost un om cu calități morale excepționale, să nu omitem a ne mira că și Nichita Stănescu și N. Velea, dar și Virgil Mazilescu sau Gr. Hagiu și Gh. Pituț în sfârșit, mai ales Marin Preda au murit ca niște martiri, iar imaginația multora a văzut o conspirație ocultă chiar în cazul sfârșitului, dintre al tuturor, cel mai abominabil, al ultimului. (Ce să mai spunem că la „dispariția" bietului Dan Deșliu, înainte de a i se găsi cadavrul, s-a emis ipoteza că ar fi fost răpit de... un submarin sovietic !). În timp ce în astfel de cazuri lamentabile (în dublul sens al cuvântului) observatorul lucid nu poate conchide decât cu amărăciune în sensul despărțirii personalității umane a scriitorului de opera lui scrisă dar nu și slăbiciunii de a-i ierta păcatele sau a i le trece cu vederea (necum de a i le transforma în virtuți), asistăm la falsificarea grosolană a realității care, favorizând fără măsură pe unii defavorizează grav situația altora, poate nu puțini dar mai discreți și mai merituoși.

Un adevărat monument de exagerări s-a publicat imediat după moartea lui Marin Preda și va rămâne desigur ca o anomalie tipică pentru ceea ce a fost viața și gloria literară în comunism și continuă, din păcate, să fie și astăzi, după „eliberarea" de sub el, într-o atmosferă grav viciată nu doar de unii interesați, ci de inși de absolută bunăcredință. E vorba de un masiv tom omagial intitulat **Timpul nu a mai avut răbdare** și ieșit din colaborarea a numeroase pene scriitoricești, care s-au întrecut în laude și omagieri pe care răposatul nu le merita decât cu totul problematic. Negreșit, erau scrise sub emoția unui moment regretabil și surprinzător, dar tomul depășește convenția strictă și se ridică la un nivel de exagerație fără precedent în publicistica noastră, și așa lipsită de rigoare și înclinată spre exaltări.

Dar nu numai de exagerări e vorba. Așa că nu voi semnala textul în care C. Noica se chinuie să arate cum a rezistat Preda tentației lui... Nietzsche. Nici pe acela în care Macovescu se minuna de priceperea lui în materie de politică internațională în legătură cu „poziția României" în această privință.

Bogdan Stihi

Nu voi consemna decât în treacăt faptul că printre cei care-i omagiau acțiunea și personalitatea se aflau și Paul Georgescu, Radu Petrescu, Al. Cerna-Rădulescu, Norman Manea, Ion Caraion ,de la care îmi fusese dat să aud recent cele mai depreciative fraze despre opera lui Preda și cele mai urâte lucruri referitoare la om. Nu de asta voi vorbi, ci de una în care lauda improprie sau fără adresă cuvenită echivalează cu o insultă la dresa celor care ar merita-o. Mă refer la faptul că Preda ar fi fost scriitorul reprezentativ pentru calitatea breslei, că ar fi fost Scriitorul cu majusculă. E o afirmație pe care o fac mulți dintre cei care-i omagiază memoria dar, cu deosebire în termeni aproape identici, două poete care desigur nu s-au vorbit una cu alta : Ana Blandiana și Ileana Mălăncioiu. Prima scrie așa : „... dincolo de omul chinuit și chinuitor care era, dincolo chiar de marile sale pagini, Marin Preda a fost — pe vremea aceea ,mai ales, când nu era încă nimic altceva — nu **un scriitor**, ci **Scriitorul** și nu mă pot împiedica, în fața atât de semnificativului său destin, să simt o inexplicabilă absurdă compasiune, așa cum nu mai pot împiedica să-mi fie milă de statuile sortite să rămână, fără scăpare, în arșițe și ger" (p. 95). Iar cealaltă : „Multă vreme pentru mine Marin Preda a însemnat Scriitorul (...) Cu Marin Preda am avut sentimentul că moare Scriitorul (...). Dacă [lumea] ar fi simțit că odată cu Marin Preda a murit Scriitorul și dacă ar începe să creadă într-o minune prin care ar putea fi înviat" (p. 426). Iar în aceeași împrejurare Al. Cerna-Rădulescu îl proclama pe Preda expresia supremă a unei generații, ceea ce e deja enorm și nejustificat, căci el a fost leat cu Dinu Pillat, Constant, Tonegaru, Pavel Chihaia, Alexandru Lungu, Ion Caraion, Mircea Popovici, Mihail Grama, toți aceștia fiind situați la alt nivel moral decât autorul **Morometilor**, care în compensație s-a bucurat de cea mai strălucită carieră.

Numai că problema esențială nu e ca vreun scriitor sau artist să corespundă mai desăvârșit unui model etic : problema, de o deosebită gravitate și cu adevărat esențială acestui tip uman ,este definiția în specificitatea-i proprie. Și de ea nu numai că Preda e departe, dar o asemenea definiție nici nu ține totdeauna seama de criteriile pentru care scriitorii pomeniți mai sus i-ar sta pe deasupra.

Motiv pentru care considerăm cuvenit să nu ne oprim aici.

Alexandru George

«Haosul» și jalea

Omului îi place să se mintă și să fie mințit, și când nu-i mai minte nimeni și nimic, se dezorganizează.
(Tudor Arghezi)

Puterea nu corupe oamenii ; dar nerozii, dacă ajung într-un post de comandă, corup puterea.
(George Bernard Shaw)

Deși banală, ideea ce ne încumetăm a voi s-o „deșirăm" în continuare poate fi formulată precum urmează : **pe fondul unei crize economice paroxistice, într-un moment de apogeu al dezorientării axiologice (firească fiind atunci agonia culturală, exprimată și de agonia acestei reviste), în viața politică românească pare că se instaurează pe zi ce trece haosul.**

Argumentele susținătoare ale celor trei aserțiuni sunt mai mult decât lesne de găsit ele izbindu-te mereu, la tot pasul, din toate părțile și în toate privințele. Bunăoară, cum bine zisu-s-a, leul se duce la vale pe săniuță și este evident că în condițiile unor venituri de sub 100$, cu prețuri occidentale la marea majoritate a produselor/serviciilor, n-ai cum pretinde de nimănui muncă cinstită. Adică nici muncă și nici cinste — scapă cine și cum poate. **Deocamdată !** Ori, altfel spus, mai de-a dreptul, pentru o bună parte din populație viața este mai grea decât înainte de așa-zisa revoluție în timp ce foștii to'arăși își văd bine merci de afaceri într-o bună și frumoasă tradiție mafiotă corelând politicul și economicul. Dar — se cuvine făcută imediat precizarea —, mahării comuniști de ieri nu sunt capitaliștii de azi ori de mâine pentru simplul motiv că, așa cum a evoluat politic și, corespunzător, economic, România (**și nu numai**) nu se îndreaptă, cel puțin deocamdată, către capitalism. Naivi, cum cei mai mulți suntem (de unde și, parțial, primul motto), ne-am închipuit că 1989 a fost anul de grație ce marchează o ditamai cotitură istorică, în fine, conștientizat fiind eșecul „gândirii marxiste în acțiune". Uitându-se tocmai ce trebuie reținut din marxism-leninism, anume că nimeni, nicicând nu cedează nesilit puterea. „Omul — scria William James și nu trebuie uitat — este, pur și simplu cea mai formidabilă fiară de pradă și, realmente, singura care își pradă sistematic propria specie". Așadar, ar fi fost cumva chiar împotriva firii ca to'arășii să cedeze de bună vole puterea, convinși, vezi Doamne, că ideologia marxistă este falimentară. Cum bine-a zis-o papa Marx, ideea plutirii corpurilor n-a salvat pe nimeni de la înec. Și am ajuns astfel la ideea inoportunității optimismului cât privește actualul guvernământ. Încă mai precis, optimismul, chiar și moderat, în orice variantă și folosindu-se orice circumstanțiere, este cel puțin suspect de colaboraționism. Consecvent, a mai vorbi/scrie în tonalități pastelate, moderate, catifelate etc. despre actuala Putere, nu înseamnă decât a-i face jocul. Adică ar cam fi timpul, de mult ar cam fi timpul ca prestațiile diferitelor segmente ale Puterii să fie analizate nu cum, eventual, ar putea fi cândva, cumva, dacă, ci așa cum au fost și sunt ele într-adevăr. Căci, deși poate părea altcumva, totuși, **în esență**, între 1990 și 1993, nimic nu s-a schimbat. Este aceeași Putere re-„născută" prin/din crimă, dispusă și pregătindu-se a face orice, dar absolut orice spre a se menține ca atare, schimbarea, evoluția, progresul nefiind decât aparențe iar rezultatele, un simulacru de ordine de drept, un simulacru de democrație cu un simulacru de pluralism și cu simulacre de drepturi și libertăți, un simulacru de protecție socială și un simulacru de economie de piață. În rest, întreg bâlciul politic la care asistăm poate fi pus între paranteze — într-adevăr bâlci dacă la Cotroceni se ticluiesc guverne de... uniune națională, dacă un V. Moiș poate ajunge șeful unei comisii de partid al cărei titlu conține cuvântul **etică**, dacă alde V.C. Tudor devine campionul anti-extremismului etc. etc. etc. etc. etc. Cât despre libertatea presei, vorba d-lui prim-ministru, haideți să fim serioși, câteva sute de mii de cititori nu contează atunci când dispui de televiziune.

Bine, dar — s-ar putea obiecta — de ce toate acestea care, așa cum s-a văzut în '90 și '91, incumbă și riscul unor revolte sociale de amploare ? De ce montarea unei „revoluții" care, cu timpul, se vădește având semnificația unei tumori sociale ? De ce simulacrele de democrație și de economie de piață ? **Pentru că la Moscova, spre sfârșitul anilor '80 s-a schimbat strategia așa-zisei coexistențe pașnice cu Occidentul.** Aceasta este cea mai plauzibilă explicație a „marii cotituri istorice" pusă la cale în cotloanele KGB. Iar haosul ce pare că s-a instăpânit acum (și nu doar în România e haos), gândit într-un orizont de timp ceva mai îndelungat, poate fi foarte bine o „rachetă" cu mai mult vectori. Pe de-o parte, Occidentul este destabilizat și, concomitent, pe de-altă parte, șantajat să contribuie financiar/tehnologic la menținerea și chiar extinderea pecinginei socialiste/comuniste. (Printre altele, în sensul destabilizării, amuzantă foarte este „bomba cu sloni" pe care Moscova a aruncat-o recent în Germania !) Așadar, inerent unei (dez)ordini sociale, în esență comunistă dar mimând structurile economice și politice ale capitalismului, **haosul este asumat și valorificat.** Cât privește pierderea Ungariei, Cehiei și, poate, a Poloniei, ele vor fi fost prevăzute și, foarte probabil, sunt socotite doar ca pierderi temporare, totalitarismul putându-se lesne reinstaura și pe calc democratică, electorală. Iar într-un asemenea scenariu cazul României se dovedește a fi cel mai concludent, cu prețul generalizării mizeriei și umilinței, un nou tip de mizerie, supunere și umilință a marii majorități.

Odată acceptată interpretarea de mai înainte, se iscă totuși două nedumeriri ce par să o conteste. 1) Cum de acceptă Occidentul o asemenea „lucrătură" ? ! 2) Dată fiind condiția jalnică la care au fost aduși/reduși cei mai mulți, cum de nu se răscoală oamenii? !

În cazul primei nedumeriri, după cât se pare, există mai multe explicații ce „funcționează" simultan deși sunt contradictorii. Pe de-o parte, se mizează în continuare pe atractivitatea modului de viață occidental ce ar bloca prin reacția socială provocată posibilitatea revenirii la comunismul pur și dur. Pe de altă parte, există încă foarte mulți occidentali care nu s-au vindecat de tentația utopiei socialiste ; aceștia sunt, cum le spunea Lenin militanților pacifiști, imbecilii utili. De unde și așa-zisa teorie a convergenței sistemelor. În fine, ar mai fi și rețelele de interese oculte între diferite mafii occidentale și răsăritene. Bref, de-o parte se speră într-o Europă unită de la Atlantic la Urali, în partea cealaltă, invers, de la Urali la Atlantic și poate că numai bunul Dumnezeu știe cum va fi.

Cum de se poate că se mai poate o viață atât de jalnică, era cea de-a doua nedumerire. Firește, poate, între actualii guvernanți și marea majoritate a populației un pact social implicit în virtutea căruia primii să-și poată permite orice ? (Un A. Năstase oferă unei bătrâne pensionare 50 000 lei pomană din banii ziarului care-i face reclamă ! — a se citi „Cronica română" din 19 și 20 iulie). Sunt, oare, oamenii dispuși la sacrificii încă mai mari decât pe vremea împușcăților, în ce speranță ? În mod normal, răspunsul la asemenea întrebări nu poate fi decât negativ. Atunci ? iată că se poate fiindcă românii au antrenament întru umilință. Cei care în dec. '89 și-au riscat **conștient** viața, **nu** pentru salam, au fost puțini iar din câți au fost au rămas încă și mai puțini. Căci fie au murit, fie s-au dus în lumea largă, fie sunt marginalizați părând niște ciudați dacă nu nebuni de-a dreptul. Să faci greva foamei pentru procesul d-lui I. Iliescu, ce-i aia ! ? Dar se mai poate și fiindcă Puterea a izbutit să paraziteze-și-să-deturneze orice nucleu de coagulare/organizare a rezistenței/revoltei față de dominație. Iar în aceste condiții pentru marea majoritate viitorul nu poate fi decât jalnic, mic și negru, urmând să ne descurcăm care cum om putea.

20 iulie 1993

Șerban Lanescu

P.S. Aflăm de la gazetă în ultima clipă înainte de predarea textului, aflăm că L.A.D.O. cere „demisia G.V." Nu știm cine e G.V. fiindcă poza-i are o bandă neagră pe ochi, dar subscriem.

eseu

Misterul transfigurat

Se întîmplă ca, arar, întrebări fulgerătoare să irumpă, pentru frînturi de secundă, pe cerul plumburiu al vieții : **cine sîntem ? de unde venim ? încotro mergem ?** Fulgurantele întrebări fracturează — pentru cîteva clipe — cursul firesc al existenței cotidiene, susținute de subterana umbră a misterului care își face, iată, simțită prezența, deconspirînd abisul pe care s-au clădit certitudinile finite ale unei vieți croite după un tipar comun, impus de societatea acestui timp și loc.

Mult mai rar, alunecăm în despicătura ivită pe neașteptate, dedesubtul arhitecturii, bine așezate a lumii, și ne pomenim față în față cu **Necunoscutul absolut : cu Misterul ca Mister.** Ne-am desprins de orizontul comun al conștiinței și, fascinați de geana zării originare pe care am întrezărit-o (și care ne-a permis să fim conștienți de noi înșine), traversăm puntea cu pasul hotărît, intrînd în puterea unui orizont acaparator, vast, suveran. O lumină copleșitoare, densă, ne învăluie brusc ochii. se deschid larg și încearcă să deslușească ceva în văzduhul fosforescent. Dar nu simțim altceva decît forța imensă a Nevăzutului. Sîntem față în față cu acest **mysterium tremendum, majestas et fascinans** și ne lăsăm transportați de aripa lui în abisul fără sațiu, înțelegînd totodată că puterea în mîinile căreia am pătruns ne conține dintotdeauna, că misterul ce ne-a copleșit este însăși Puterea, Ființa (Dumnezeu). Rătăcim în ceața luminoasă neavînd alt scop decît acela de a respira mireasma noului tărîm. Nu ne-am făcut încă o idee prea limpede despre **Ceea-ce-este**, nu am gîndit încă Ființa **ca Ființă**, trăim intens misterul în spatele căruia se ascunde, fără îndoială, Dumnezeu.

Curînd îl vom individualiza ca atare și, din acest moment, atitudinea — și sensul cunoașterii originare — se vor schimba radical. Dacă pînă în urmă cu o clipă rătăceam în ceața misterului („cutremurător, măreț și fascinant"), devorați de întunecimea tainică și luminoasă, de acum — din clipa în care am identificat obiectul cunoașterii originare : principiul suveran — ne confundăm în noua Entitate, devenind substanță din substanța sa luminoasă și ne întoarcem — ca ființe îngemănate cu Ființa — spre miezul Ființei pe care o trăim intens, prin care ne-am transfigurat și întrupat. Dincolo de Absolutul nemărginit se cască același Absolut — „fracturat" cum este în miriadele de ținuturi originare, Absolutul continuu-discontinuu, unic și multiplu în aceeași măsură. Dincolo de Ființa ce ne-a învăluit se deschide ținutul **transcendent** (pe care nu îl cunoaștem, deocamdată, spre care ne ridicăm privirile, dorind a-l străbate și, străbătîndu-l, a-l în-temeia).

Am putea spune că misterul a reapărut în miezul contradictoriu al Ființei-îngemănate-cu-Neantul. Într-adevăr, putem accepta această formulare : din genunea zării originare irumpe misterul a Ceea-ce-este-și-va-fi **(curînd).** Numai că acest tip de mister nu seamănă cu „misterul absolut" în care ne-am pomenit la începutul aventurii noastre. Nu sîntem cutremurați, zguduiți și fascinați de Nevăzutul care ne domina, ne copleșea și, într-o măsură oarecare, ne înspăimînta. Nu încremenim în așteptarea înfrigurată, nu ne mai lăsăm **devastați de suflul dumnezeiesc,** nu' mai trăim, cu alte cuvinte, misterul ca **Mister absolut (sau Absolutul ca mister),** ci, trăind extatic luminoasa beatitudine care ne-a cuprins, unificați cu Ființa Supremă, parte din Întregu-i-fără-de-parte, ne adîncim în depărtările tainice și atît de familiare, intensificînd bucuria originară pînă la țipăt.

Contemplația a îmblînzit misterul. Vom aluneca, **așadar, în genunea originară,** atrași de orizontul pururi întredeschis, de taina care, păstrîndu-și semnificația originară — aceea de a **reprezenta Neantul geamăn Ființei și** de a-l actualiza în permanență —, și-a schimbat „culoarea", „gustul", „mireasma", natura. **Ființa rămîne la Sine și înaintează, paradoxal, spre Sine.** „Rămînerea" asigură continuitatea subiacentă a orizontului originar. Fiecare nou pas o smulge din uitare, ca dintr-un somn străvechi, redînd-o aceluiași Sine. Cu fiecare nou moment, Sinele se dezvăluie și se îmbrățișează, pentru a se contopi, tot mai profund, cu Sine.

Mă știu în permanență, ca Ființă în dezvăluire, dar mă îndrept, la infinit, spre Mine însumi, atras de un dor nelumesc — de misterul transfigurat al Ființei —, mister familiar, dulce, pe cîrnat, prin care sînt absorbit pretutindeni de Mine, prin Mine însumi. Chiar dacă Mă știu și Mă regăsesc, în deplina și înspăimîntătoarea claritate a Luminii care își intensifică strălucirea, am certitudinea că încă nu Mă știu cu adevărat. Chemarea izvorăște din adîncul mărginitului și nut, cunoscut-și-necunoscut, deopotrivă, imanent-și-transcendent, misterios-și-revelat (mai exact, în continuă revelare).

Trăirea intensă, copleșitoare, a dezvăluirii a izbucnit din miezul Ființei ; ea păstrează, în continuare, contactul — și perspectiva — orizontului atoateconținător, fixîndu-și o seamă de **repere ale Drumului** ce se construiește — și se va construi — la nesfîrșit : **categoriile.** Fiecare nouă categorie va oglindi unul din momentele urcușului spre înălțimi, fiecare se va reporta la întregul tărîm, la sistemul categorial, fiecare va conține (în adîncul ei) profilul potențial al tuturor categoriilor nedezvăluite încă, „pete" rămase albe pe harta rațiunii (și a Ființei) în expunere.

Corneliu Mircea

Bogdan Stihi

Bogdan Pietriș

povestea vorbei

«Papugiu»

Chiar dacă a ieșit din uzul curent, cuvîntul **papugiu** continuă să ne atragă atenția, măcar pentru că apare în prima scenă a **Nopții furtunoase,** în enunțul prin care jupîn Dumitrache își exprimă indignarea : „Iaca, niște papugii.. niște scîrța-scîrța pe hîrtie ! 'I știm noi ! Mănîncă pe datorie, bea pe veresie, trag lumea pe sfoară cu pișicherlîcuri..." Contextul fixează fără putință de eroare sensul depreciativ, injurios al cuvîntului : conform DEX-ului, „om de nimic, care se ține de înșelăciuni, care trăiește din șiretlicuri". Termenul apare, tot la Caragiale, și în **D'ale Carnavalului,** într-o replică a lui Iancu Pampon : „Am jucat la Podul Gîrlii conțina cu niște papugii pînă la șase dimineață... I-am ras..." **Papugiu** poate ilustra foarte bine eforturile și disputele etimologiei românești — în cazurile, aparent simple, ale unor cuvinte familiare și relativ recente : sursa lui turcească e evidentă ; legătura cu **papuc** e destul de transparentă formal, dar greu de explicat din punctul de vedere al evoluției semantice. Un cuvînt uzual în epoca lui Caragiale, cu atestări numeroase în secolul nostru, cu origine cunoscută, a primit explicații cît se poate de diverse — amuzante prin inventivitatea lor și prin narațiunile pe care le construiesc ; marea problemă a fost de a motiva sensul depreciativ al termenului.

O explicație destul de răspîndită pornește de la semnificația mai veche a cuvîntului -- existentă în turcă și atestată și în română — de „cizmar" ; un act de la 1791 vorbește, de pildă, de „breasla papugiilor din București". Nu e însă limpede de ce denumirea meseriașului s-ar fi depreciat ; argumentul lui Iorgu Iordan — că „un asemenea meșteșugar poate fi disprețuit, dacă-l punem alături de un cizmar adevărat, mai cu seamă cînd nu-i în stare să facă nici papuci cum trebuie" — presupune o ierarhie a specializărilor greu controlabilă — și în fond influențată de obiceiurile vestimentare moderne. În vremea în care papucul era încălțămintea boierească și orășenească de bază, meșteșugarul care îl producea era „pantofarul" pur și simplu, nu un cîrpaci specializat în operații simple. Decăderea obiectului papuc e astfel proiectată asupra istoriei meseriilor și a cuvintelor.

Alte două interpretări etimologice au fost propuse de Al. Graur, care considera că **papugiu** a însemnat inițial și „cel care umbla în papuci, într-o vreme cînd oamenii bine situați purtau cizme sau cel puțin ghete" ; ulterior, lingvistul a imaginat o altă justificare a sensului negativ : **un papugiu ar fi fost** hoțul „care umblă în papuci, ca să nu i se audă pașii".

Surprinzătoare, inventivă dar lipsită de temei a fost și ipoteza lui A. Scriban, după care la originea sensului depreciativ al cuvîntului ar fi stat obiceiul „de a bea la chefuri din fesurile sau din papucii damelor". E oricum interesant modul în care etimologia alege detalii disparate dintr-un decor istoric foarte variat, văzut ca rezervor al tuturor posibilităților.

Mai convingătoare pare explicația mai veche, propusă de Tiktin și de L. Șăineanu, prin selectarea unui alt detaliu de comportament orientalizat : cei doi lingviști au pornit de la un sens diferit al etimonului turcesc pentru **papugiu** : de servitor care păzea papucii lăsați în vestibul de vizitatori. „După vechea etichetă socială" — observa Șăineanu, în **Influența orientală..** — „vizitatorii și lăsau papucii la scară și intrau numai cu meșii, ca să nu strice covoarele". Portul turcesc, extins și la noi, presupunea utilizarea ciorapilor, a **meșilor** (cizme din piele foarte fină) — și, deasupra lor, a **papucilor** : papucii erau așadar încălțămintea de exterior iar meșii — cea de interior. Celebra povestire a lui Neculce despre lipsa uzanțelor diplomatice la logofătul Tăutu cuprinde detalii pitorești nu numai despre băutul rapid al cafelei, dar și despre încălțămintea neconformă normelor : „n-au fost avînd meștei la nădragi, că, trăgîndu-i ciubotile, numai cu colțuni au fost încălțat".

Polemizînd cu ipoteza lui Tiktin, I. Iordan considera că „obiceiul, specific turcesc, de a lăsa papucii la intrare, nu putea fi atît de cunoscut la noi, încît să dea naștere unui semantism metaforic". În realitate, obiceiul — aplicat, desigur, echivalenților de azi ai papucilor de altădată : pantofii — e încă foarte răspîndit ; e drept, lipsește cu desăvîrșire funcția de paznic al lor...

Între atîtea **explicații diverse** — după care **papugiu** ar fi fost fie cel care făcea papuci, fie cel care umbla în papuci, cel care bea din papuci sal cel care îi păzea — e greu de făcut o alegere ; lucrurile ar putea fi lămurite doar de descrierea mai exactă a cadrului istoric (cu trecerea de la moda orientală la cea occidentală) ; ar merita aflat și de ce majoritatea atestărilor moderne din Dicționarul academic (DLR) cuprind cuvîntul în sintagma **papugiu de București.**

Oricum, obiceiul evocat mai sus — de lăsare a papucilor (încălțăminte de exterior) la ușă — explică o locuțiune pe care transformarea obiectului a obscurizat-o parțial. **A da papucii** (cuiva), cu sensul „a da afară (pe cineva)" va fi desemnat probabil un gest similar celui de a întinde cuiva pălăria și bastonul — pentru a-i da de înțeles că trebuie să plece. Cînd papucii și-au schimbat statutul social, devenind semn al intimității casnice, **a da papucii** a fost perceput mai curînd ca un gest de „expulzare din spațiul comun" — de unde și apariția unei compliniri : **a-i da cuiva papucii în plasă.** În genere, motivarea expresiei s-a pierdut, totuși, păstrîndu-se doar sensul ei global ; dovadă, varianta **a-i face papucii (cuiva)** („Am continuat prietenia patru luni, după care el mi-a făcut papucii" — în „Tineretul liber", nr. 435 1991, 5) — produsă prin contaminarea cu locuțiunea sinonimă **a-i face bagajele.**

Tentația de a construi povești etimologice e, cum se vede, irezistibilă.

Rodica Zafiu

stop-cadru

Debut critic premiat

Într-o rubrică de revistă, sub titlul „debuturi întârziate", Nicolae Oprea explica nu fără amărăciune, mai an, cauzele împotmolirii ghinioniste a cărților sale în hățișurile editoriale. Pe de altă parte, își făcea un titlu de merit din îndărătnicia cu care a rezistat tentației, de-a lungul anilor, de a alcătui o carte de foiletoane din cronicile publicate. Un scrupul stimabil, desigur, amintind de gestul exemplar al lui Nicolae Manolescu, dar absolut gratuit — îmi permit să observ, căci foiletonistica la noi ca și aiurea, face și probează suficient posibilitățile unui critic.

La **Editura Calende**, de ale cărei destine criticul se află și altfel răspunzător, a ieșit recent, dacă nu cartea atâta vreme amânată, în tot cazul o carte semnată Nicolae Oprea și intitulată ezitant **Provinciile imaginare**. Personal, îmi plăcea mai mult titlul anunțat inițial, **Provinciile cărților**, căci exprima mai bine din capul locului — sub aspect analitic — natura demersului critic. În fine, cu **Provinciile imaginare** Nicolae Oprea debutează în volum cu o carte de critică în toată puterea cuvântului.

Din **pretextul** care deschide opusculul mi-am dat repede seama, deși autorul nu-și divulgă tropismele teoretice, că face o critică, fără dubiu, subsumată curentului tematologic. Pe urmele lui Frye, se fundamentează analitic o schemă de lectură încăpătoare în care intră situații și motive comune câtorva opere și autori.

Admițând că trei sunt elementele coagulante ale formelor epice, anume personajul, acțiunea și spațiul, și preluând de la teoreticianul german Wolfgang Kayser clasificarea făcută romanului în **roman personagial, evenimental și spațial**, Nicolae Oprea își propune să studieze „una din direcțiile fecunde ale romanului românesc contemporan", caracterizată prin **preeminența spațiului** (s.n.). Autorul își îndreaptă atenția asupra operei lui Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, George Bălăiță și Eugen Uricaru, considerați „autori epici de spațiu", întemeietori de **provincii imaginare** „prin secționarea și decuparea unor fragmente de lume". Din câte se poate înțelege din bruma de preliminarii teoretice, provinciile... ar fi niște topografii imaginare — în limitele ficțiunii — care se sustrag situărilor geografice. Toate bune, numai refuzul criticului de a investi aceste toposuri cu funcții surprinde. Descrierea configurației lor rămâne la o lectură abstractă, populată cu „întâmplări" și lucruri reprezentate.

Fără o minimă dezvoltare teoretică, iarăși, și fără prea multe considerații pentru regimul scalar al genurilor, Nicolae Oprea instituie o viziune din interior a operei, considerând că poeții clasificați îndeobște în categoria liricilor ironici s-ar situa în contiguitatea romanului spațial! Un critic de expresie cuminte, aproape clasică, cu o bună dicțiune se grăbește să obțină o conectivitate între paliere care n-are prea serioase temeiuri, după părerea mea, în afara efectului năucitor al hipoafirmației. Și totuși trebuie să spun, printr-o ciudată contaminare cu perspectiva personajului, demersul critic, după un prim frison fisurant, se așază în matca analizei pe grilă — pentru a concede mai mult unei impresii, nu și unei convingeri de fapt. Aș zice că talentul și buna aplicație a criticului asupra poeziei (Nicolae Oprea excelează în critica de poezie) suplinește lipsa vădită de frotage binocular a secțiunilor cărții. Eu cred că tema celor șapte-opt investigații analitice pe poezie făcute de Nicolae Oprea în capitolul doi al cărții o constituie fără doar și poate **bacovianismul ca atitudine** și nu ca substanță a unui spațiu himeric, dincolo și dincoace de coordonatele timpului. Să ne amintim că în formele sensibilității (timpul și spațiul) Kant distingea condiția prealabilă a experienței. Despărțind cele două categorii, pe un parti-pris tematologic, Nicolae Oprea lasă în suspensie și eludează tocmai pulsiunile și atitudinea protestatară implicate în formula disimulat ironică a asumării **provinciilor imaginare**.

Revenind la secțiunea de proză, mai centrată temei față de poezie (nu însă și superioară ca rezultat introspectiv), sunt obligat să reafirm că eseistul își însușește de o atare manieră viziunea din interior a personajului, încât discursul său inconfundabil marcat descriptiv rămâne la un nivel doar cu puțin deasupra celui didactic. O inapetență lacunară pentru speculație și teoretizări cantonează eseul în discursiv și substanțial, cu rare și doar fulgurante înălțări deasupra greutății specifice. Acolo unde ridicarea la putere se petrece, ea este însă de cea mai bună calitate. Așa de pildă intuiția potrivit căreia configurația provinciei imaginare, ca și scriitura, decurge la Ștefan Bănulescu dintr-un vicu de formă, „dintr-o confuzie întreținută cu știință între universul arhaic al povestirii (la nivel ficțional) și sistemul constrângător al cărții (la nivelul registrului real al povestirii) este fără rezerve excepțională, însă nu mă pot opri să observ că transcende flagrant parti-pris-ul schematic. În eseul despre **Balcania** lui Fănuș Neagu, Nicolae Oprea pendulează între descrierea și prezumarea figurilor așezisei provincii imaginare (fântâna, roata, sania albastră, calul etc.), nepunându-și deloc întrebări în legătură cu funcțiile imaginarului colectiv, dacă nu care cumva mă înșel eu, și criticul atinge problema în treacăt, vorbind despre tirania fanteziei creatoare la un autor de producte artizanale incurabil manieriste.

În genere, — am subliniat și mai sus — funcțiile **provinciei imaginare** sunt palid analizate de Nicolae Oprea, mai interesat de substanța ca atare a celor universuri decât de aflarea și citirea codurilor la nivelul sinelui. Nimic în acest sens despre semnificația **morbului substituției** în **Vladia** lui Eugen Uricaru, asemeni nimic despre sensul intensului proces de carnavalizare a lumii în opera lui George Bălăiță, accentul căzând în acest ultim caz pe evidențierea procedeelor narative și sublinierea sincronicității lor moderniste.

Dând curs unui prim imbold, am numit la începutul lecturii cărții lui Nicolae Oprea predicația criticului drept constatativă și nedeliberativă, impresie pe care parcurgerea primei părți o întărește. Pentru a fi deplin obiectiv, îmi place să cred că recunosc în aparenta austeritate stilistică virtutea nu mai puțin trădată a unei temperanțe ingenioase, obligată să se adecveze unui canon dinainte însușit.

Secțiunea a doua a cărții dedicată poeziei este în mod paradoxal superioară primei, deși schema tematologică este clar că devine un simplu pretext, ori, dacă nu, oricum o chestiune abandonată, mai mult tangențială. Nicolae Oprea se dovedește în universul poeziei un receptacol rafinat, înzestrat cu gust și o bună orientare taxonomică. Îi cunoaștem interesul special pentru poezie din foiletoanele timpurii la **Echinox**, dar coeziunea pe care le-o conferă volumul are darul să atragă atenția, cât se poate de limpede, asupra unui critic de poezie cum puțini avem în generația sa. Eseul despre poezia lui Leonid Dimov este din multe puncte de vedere un etalon al posibilităților criticului. Rezumând, metoda criticului se poate aproxima după următorul traiect repetitiv. Mai întâi, criticul, ajutat de o bună memorie culturală, situează universul poetic supus analizei în proximitatea modelului tutelar; Arghezi în cazul Dimov. O umoare polemică desfoliază apoi miezul idului poetic de toate scoriile, locurile comune și găselnițele acreditate pe seama poetului/poeziei. În întreprinderea sa criticul își urzește dintr-un borangic fin propria gogoașă, având ca punct de plecare, mai totdeauna, diacronia subzistentă biografiei operei. Până la acest stadiu Nicolae Oprea este un critic aproape pedant căruia îi șade destul de bine tichia lui Saint Beuve. Dincolo de acest acoperământ el face însă o critică a emblemelor în manieră genett-iană, cu interesante relate și disocieri vizând tighelarea cât se poate de atentă a formulei operei. De notat că eseistul intrat într-o asemenea horă reușește să se învârtească grațios în jurul cozii, rămânând în limitele unei critici — pe alocuri — vag denominative, nutrită consubstanțial din materia analizei, ceea ce la urma urmei e chiar stimabil ca formă de lectură empatică. Spunând asta e necesar să mai fac încă o precizare de criterii. În felul său — sacrificând, cred, o predispoziție mai productivă — Nicolae Oprea se arată atașat canonului unei critici închingate. Să-i spunem **tematologică**. Și, dacă tot am alunecat pe panta rezumărilor, voi spune că tema cărții la secțiunea de proză e așa-numita **provincie imaginară** iar la secțiunea poezie **bacovianismul**. Tardiv, criticul se străduie să asimileze bacovianismul temei provinciei, deși este absolut clar că **bacovianismul** este subiectul preeminent al criticii lui Nicolae Oprea care, cine știe cum și cine știe când a născut schema provinciilor imaginare, și nu invers! Să-l citez însă mai bine pe critic în apărarea punctului meu de vedere... „Personajele lui Mircea Ivănescu descind stilistic din naratorul prozelor lui Bacovia". „În atitudinea lui Petre Stoica se întrezărește un bacovianism **pe dos** (s.a.)". „**În sfânta vale a crizelor de nervi** (s.a.) a lui Florin Mugur bântuie nevroza bacoviană". „În plachета **Detectivul Arthur**, 1970 (de Emil Brumaru, n.n.) apare eroul cu același nume, ca produs al imaginarului în descendență bacoviană". „**Mahalălile dărăpănate** (s.a.) din poezia lui Ovidiu Genaru sunt și nu sunt așijderi cu mahalaua bacoviană. Simptomele sunt într-adevăr ale unei lumi crepusculare și, în esență, ale materiei în degradare".

Supărătoarele, poate, intruziuni ale cronicarului pe șantierul criticului ar dori să atragă atenția asupra unei inconsecvențe paradoxale instalată în consecvența cu care criticul inlătură de dragul temei sale diferența specifică dintre proză și poezie într-o aventură intelectuală cuceritoare, plină de surprize. Îngăduită însă. Asemenea plieri comit toți tematologii.

Rara avis, a ieșit de sub tipar o carte de critică, consfințind o vocație în materie și, din păcate, marcând un debut târziu. Dincolo de ce va să însemne asta în conturarea destinului tortuos al unui om de carte (fatalmente un critic mizează mai mult pe alții decât pe sine) să ne bucurăm și să-l citim pe Nicolae Oprea. Merită!

Ștefan Ion Ghilimescu

solilocvii

Locuri comune — dar noi, noi unde suntem?

«În mod logic, prima dificultate apare în vremea lui Constantin, împărat al statului său și chiar unul decis să rămână astfel. Odată ce creștinismul devenise doctrină oficială, era obligatoriu să fie „betonat" soclul acestuia pentru a salva un stat stabilizat tocmai de creștinism. O putere centralizată trebuie să fie, — prin natura sa — simplă și omogenă. Or, cele două naturi ale lui Isus (umană/divină) postulau o distincție între puterea spirituală și puterea temporală. Și conțineau deci, încă din germene, posibilitatea unei slăbiri a autorității religioase și a puterii imperiale (prin dedublare?!). Constantin avea deci interesul să urmărească unitatea celor două naturi pentru a domoli eventuale răzmerițe și rebeliuni, astfel încât nu este o întâmplare faptul de a fi convocat chiar el primul conciliu ecumenic la Niceea (și spunându-le fără ocolișuri părinților bisericii ce anume aștepta de la ei). La finalul conciliului a fost adoptată o moțiune de sinteză ce ruina speranțele **arianiștilor**. (1) Fiul fu declarat „zămislit dar nu și creat", consubstanțial Tatălui, deci **Dumnezeu ieșit din adevăratul Dumnezeu**.

Rebeliuni și sciziuni în cele patru zări ale Imperiului. Puțin după aceea, împotriva arianiștilor se vor ridica **monofiziții** (2), care merg cu aprecierea elementului divin din Isus până la a nega cu totul umanitatea acestuia. Totul se joacă pe o singură literă: Crist „consubstanțial" (**homoios**) ori numai asemănător (homoiousios) Verbului divin!? După conciliul de la Efes (431 e.n.) care a eșuat în concilierea tezelor opuse, vine în fine acela din Calcedonia (451 e.n.), unde Ciril din Alexandria aduce soluția miracol, cale de mijloc între prea multă și prea puțină natură omenească în persoana lui Isus Cristos cel ce asigură în El plenitudinea umanității și a divinității („doi fac unul"). Vocabularul cirilian al celor două naturi îi contrarie în primul rând pe egipteni, refractari la ideea că poate fi gândit simultan și Unul și Dublul. În fapt, dacă cincisprezece secole mai târziu aproape — totalitatea bisericilor creștine orientale (siriană, uniată, armeniană, maronită, coptă etc.) rămân „separate", asta e în primul rând pentru că refuză să accepte deciziile luate la conciliul din anul 451.

Grosso modo, în această bifurcare din interiorul creștinității poate fi văzut începutul divorțului Orient/Occident care va deveni separare de fapt la sinodul de la Frankfurt, din anul 794. Bisericile orientale, numite exterioare sau nestoriene, vor înclina către distingerea pur **logică** a celor două naturi. Vor fi supranumite „monofizite" — aplecate spre contemplarea Verbului etern, spre meditația adoratoare a divinității lui Isus. Bisericile occidentale, în schimb, vor înclina spre distingerea **reală** a celor două naturi ce-l alcătuiesc pe Isus, „consubstanțial Tatălui, deci **Dumnezeu ieșit din adevăratul Dumnezeu**.

Rebeliuni și sciziuni în cele patru zări ale Imperiului. Puțin după aceea, împotriva arianiștilor se vor ridica **monofiziții** (2), care merg cu aprecierea elementului divin din Isus până la a nega cu totul umanitatea acestuia. Totul se joacă pe o singură literă: Crist „consubstanțial" (**homoios**) ori numai asemănător (homoiousios) Verbului divin!? După conciliul de la Efes (431 e.n.) care a eșuat în concilierea tezelor opuse, vine în fine acela din Calcedonia (451 e.n.), unde Ciril din Alexandria aduce soluția miracol, cale de mijloc între prea multă și prea puțină natură omenească în persoana lui Isus Cristos cel ce asigură în El plenitudinea umanității și a divinității („doi fac unul"). Vocabularul cirilian al celor două naturi îi contrarie în primul rând pe egipteni, refractari la ideea că poate fi gândit simultan și Unul și Dublul. În fapt, dacă cincisprezece secole mai târziu aproape — totalitatea bisericilor creștine orientale (siriană, uniată, armeniană, maronită, coptă etc.) rămân „separate", asta e în primul rând pentru că refuză să accepte deciziile luate la conciliul din anul 451.

Grosso modo, în această bifurcare din interiorul creștinității poate fi văzut începutul divorțului Orient/Occident care va deveni separare de fapt la sinodul de la Frankfurt, din anul 794. Bisericile orientale, numite exterioare sau nestoriene, vor înclina către distingerea pur **logică** a celor două naturi. Vor fi supranumite „monofizite" — aplecate spre contemplarea Verbului etern, spre meditația adoratoare a divinității lui Isus. Bisericile occidentale, în schimb, vor înclina spre distingerea **reală** a celor două naturi ce-l alcătuiesc pe Isus, „consubstanțial Tatălui, conform divinității sale, dar și nouă conform umanității sale". Un principiu al pasivității și imobilității la unii (la nestorienii din Egipt, asirienii din Caldeea etc), dar unul al activității și dinamicii la ceilalți. Orient eremitic al renunțării la lume, pietrificat de gândirea Unului, unde lumea e subordonată unui dincolo iar distanța dintre Cer și Pământ este maximală. Occident laic copt pentru dedublarea regnurilor, pentru delimitarea domeniului competențelor între puterea civilă și puterea ecleziastică. Stat și Biserică, — lucruri ce nu au echivalent în Orientul Apropiat.

Certurile cristo-logice au sfâșiat creștinătatea orientală (adică inima istorică a acestei religii) până la sfârșitul secolului al VII-lea (conciliul de la Constantinopol, 681) când au cedat locul marii gâlceve a imaginilor.

Iar dacă Occidentul latin a fost mai puțin zguduit de asemenea controverse asta s-a întâmplat pentru că era mai puțin civilizat, ori mai barbar. Această întârziere intelectuală, întreținută de întreruperea schimburilor materiale cu Orientul helenic, a fost în parte recuperată abia către secolul al XII-lea când, într-o primă Renaștere, s-au restabilit legăturile gratie arabilor, maeștrii și dascălii occidentalilor. Isus vorbea armeeana, însă teologia creștină a vorbit (și care va să zică gândit) mai întâi în grecește, adică limba întregului Orient roman. Primii teologi care au organizat Biserica s-au anatemizat, excomunicat, reabilitat în prelungirea și cu instrumentele filozofiei grecești. E nostim să remarci că Occidentul creștin — ai cărui apărători înfocați au memoria scurtă — și-a forjat matelalele de bază în Asia Mică și în Africa, căci acolo au fost slefuite de apostoli cuvintele acestui profet oriental, Isus din Nazaret. Origene din Alexandria e mai puternic și subtil decât Tertulian care, deși african scrie și gândește în latină. Și Imperiul roman oriental e cel care i-a asigurat creștinismului saltul său decisiv în afara culturii iudaice și dincolo de limitele unei arii restrânse, deschizându-i căile unei difuzări mondiale. Religia evreiască a avut o propagare limitată la dimensiunile diasporei evreiești; religia creștină a reușit să fărâme cercurile geografice și etnice pentru că a făcut să curgă în canalele imperiale ale Occidentului modelele de gândire proprii Orientului elenistic. Cu excepția unor Hilaire de Poitiers ori Ambroise de Milan, toți „doctorii" Bisericii sunt „orientali" ori „africani": Tertulian, Augustin, Ciprian.

Astfel, Europa este un fel de rachetă cu trei trepte — greacă, iudeo-creștină și liber-gânditoare — a cărei bază de lansare a fost Asia. Și nu pot să nu amintesc, măcar în trecere, câteva adevăruri banale dar permanent refulate de sectarii unei așa-zise „Europe Occidentale" închisă către sine însăși. **Semn de asfixie culturală și de amnezie istorică.**

Întrucât alfabetul cu vocale s-a născut în Fenicia (Palestina) războiul Troiei și Homer în Ionia, geometria la Milet cu Tales, iar istoria în Caria cu Herodot din Halicarnas, e în genere admis că Asia Mică a fost punctul de pornire al miracolului grec. Dar Sfântul Augustin a rezolvat la Hippone (azi Abana), problema Trinității, iar dogma încarnării s-a rafinat între Niceea, Alexandria, Antiohia și Constantinopol, adică între Egipt, Siria și actuala Turcie. **Ceea ce a modelat fața Europei s-a hotărât în afara ei.**

Hai s-o spunem altfel și în câteva cuvinte simple. Occidentul are patru capitale: Ierusalim, Atena, Roma și Bizanț. Dar el nu vrea să-și aducă aminte decât de primele trei dintre ele. Fiecare are dascălii și comercianții săi. Ierusalimul înseamnă monoteismul. Atena e umanismul. Roma este statul de drept. Bizanțul e mai puțin ori mai mult, căci este sinteza acestor trei elemente: aici au fost gândite cele descoperite de Roma, și Ierusalim, dar în limba și conceptele Atenei. Și golul amnezic al istoriei noastre nu e altul decât însuși laboratorul central în care am fost creați. Îi datorăm acestui oraș-imperiu principalele noastre dogme, categoriile ordonatoare, ceremoniile noastre civile și religioase — liturgia creștină provine din ceremoniile de curte bizantine, tot așa cum protocolul republican provine din ierarhiile celeste ale cezaropapismului — ba chiar și estetica noastră, căci la Bizanț a fost sfărâmat valul iconoclast și a fost afirmată legitimitatea unei arte sacrale și a figurării divinului.

După imaginea lui Isus (mediu mixt), și creștinismul își datorează forța sa propulsivă mixității sale culturale: nici evreiască, nici grecească ci la încrucișarea celor două tradiții. Acest metisaj l-a salvat pe Salvator».

a consemnat

Mihail Oprea

după Régis Debray, „Cours de médiologie générale"
Gallimard, 1991

1. **arianism** = erezie a lui Arius, preot din Alexandria ce respingea unitatea celor trei persoane ale Trinității și afirma că Verbul divin, scos din neant de Dumnezeu-Tatăl, era cu totul inferior acestuia ca natură.
2. **monofizism** = doctrină ce nu admite decât natura divină a lui Isus.

ioan vieru

Ieşirea din vinovăţie

Cîte graniţe vor mai face dreptate fără steaguri
celui ce cu propriul sînge
l-a desenat pe Dumnezeu

fără armură, se-nţelege

ochii singuri s-au coagulat
spre-a da dimensiune unui exterior
care nu recunoaşte iarna
ci numai asceza
banalului neant

pe mici porţiuni
cu bandaje, spitale şi colivii
cu glonţul urmărindu-l pe vînător
fără pic de răutate
cu o decenţă mortală

va veni suita celor teferi
să contemple, să iasă din vinovăţie.

Joc verde

cerneala în care au dispărut cîteva generaţii

ţara în care a dispărut ţara

zidul în care a dispărut metafora
această noapte latino-americană
lăsîndu-te convins

o, micul baraj al lichelelor
în ploile estului

acum cînd sînt suspendaţi copacii
şi altă natură la marginea verdelui
se arată
mîine este sigur ziua de ieri.

Cărămida, frunzele, glonţul

Să ne jucăm puţin cu viaţa
celorlalţi —
şi-au spus
bătrîna europă leagă la ochi
articolul politic
cu un alt articol politic

nu mai contează autorii

care iertări
care fluturi de noapte
care albe religii
visează la sîngele tînărului
din întîmplare ucis

eu nu voi înţelege
această noapte —
un fel de morgă în adîncul mării

eu nu voi înţelege
glonţul.

Celelalte Indii

Cad cifrele, unele din altele,
dezmăţ al exactului
parte a lupilor

cifrele zilei de mîine
mai fragede decît fosforul
din locul unde se sfîrşeşte aşezarea natală

rămîne varul pereţilor
şi echilibrul păsării închipuite
deasupra

mîla caută ocazii mai bune
poate ofertele paznicilor de noapte
poate şi timpul şi-a propus ceva

se va prăbuşi luna în iarbă
iar mîine nu este duminică.

Fotografie de Tudor Jebeleanu

Generaţia din oglindă

Cuvinte la marginea pietrei închiriate
şi a nisipului bolnav
acolo unde colina verde
vîneazâ copacul verde

am vrut
să fim generaţia din oglindă

chipu-i suspendat în alcooluri
parte a norului
fără caligrafie
să ne spunem pe nume
în subterana numelui
să ridicăm arcul,
să uităm ţipătul artei
acum cînd vînatul e o simplă negaţie.

Fulgerul lunii

Duhul imaginii
e-un cîine alergat printre sălcii
spre-o prezumtivă
oarbă vietate
o lămurire a nămolurilor
mai negre decît cerneala manuscriselor

să nu-şi afle odihnă cîntecul trist
valah pînă spre lacrimi
să fie simptom fulgerul lunii

cerul primeşte numai ofranda
celui ce scrie.

Către Dumnezeu

Piatra ajunge nisip
aici pe malul apei roşii
să se arate veselia înecaţilor
a celor purtaţi de curent
de faţă cu duhovnicul
o parte a mîndriei
sapă la rădăcinile iederei
în temniţa anului magic
a plînului amănunţit
să-l întreb pe fiul celui întors
cine mai visează curajul
ca pe-o infernală doză a ordinii
cine achită nota de plată
cînd tinereţea noastră
e tot mai mult
un fals experiment
şi barcă arzînd.

Ţărm şi mare

Un loc al umbrei, un loc al aparenţe
substituie pădurea
acestor voci,
conture ale mîinilor retrase
în jocul înarmat al zilei
pe o retin-a lucrurilor false
acum cînd mulţimea
e-o incremenită corabie
pînă aici
între ţărm şi mare
să-l vezi pe cel uimit
imortalitate spulberată
spre cenuşile hainei.

Ziua continuă

Copiii aceia, îngeri desculţi
evadaţi din golul orfelinatului

cu generozitate viaţa
le va dărui cătuşe
inima lor va refuza ghetele
cînd aurul, cînd substanţa
va fi de partea lor
parcă îi văd în oglinda
dezastrelor intime
pe ei, micile puşlamale demografice

acum sînt îngeri
luminaţi de retorica
simplelor decepţii
dacă suferinţa ucide
ei sînt neînţeleşii.

CĂRŢILE SĂPTĂMÂNII

Am primit de curînd două volume de versuri de la doi prieteni, din Ploieşti şi Oneşti. Unul dintre ei debutează iar celălalt este la a patra carte. Mă întreb cum de-au putut, în starea de astăzi a culturii noastre şi în starea materială a fiecăruia dintre noi să tipărească poemele lor ?

Pentru o astfel de acţiune îţi trebuie un curaj dublu : acela de a crede că poezia mai poate să însemne ceva într-o lume complet răsturnată şi a continua să scrii şi să publici poezie cînd în această lume (răsturnată, haotică) însuşi actul de a face poezie este acaparat de obrăznicia, nontalentul, agresiunea unor veleitari care compromit ideea oricărei culegeri de versuri.

Într-adevăr, cititorul care ar lua la întîmplare 10 volume recente (dar cine are de investit 4—5 mii de lei în asta ?) ar vedea că 9 dintre ele sînt maculatură şi i-ar trece pofta unor experienţe similare pentru un timp foarte îndelungat.

Nu înseamnă că poemele lui Eugeniu Stavri sau Gheorghe Izbăşescu ar fi, în fiecare vers şi literă, nişte capodopere. Dar autorii lor sfidează orice comparaţie cu media ultimilor doi ani şi, dacă nu izbutesc întotdeauna, o fac mereu de la nivelul unor profesionişti care au, odată, o zi mai puţin fastă.

Atît calitatea celor două volume cît şi singuralitatea lor sînt simptome caracteristice pentru haosul şi mizeria literaturii române, aceleiaşi cu ale ţării întregi. Cînd, în ziua de azi, un dramaturg devine „scriitor oficial" tipărind pe banii Departamentului de Informaţii al Guvernului (?!) în timp ce la reviste culturale de tradiţie redactorii mor de foame, înseamnă că realmente (Ei, bravos ! Ei, ne-am pricopsit !) puterea postdecembristă şi-a întrecut predecesorii. De altfel bag seama că şi redactorii secţiilor culturale de la ziare şi reviste de informaţie de toate culorile sînt oameni care ştiu tot atîta ortografie cîtă chineză cunoaşte orice român neaos.

Eugeniu Stavri
CAMARAD CU OSTATECUL
Editura Festina

Pe Eugeniu Stavri nu l-am mai vă zut de mult şi mă bucur că-l reînti nesc astfel, chiar dacă indirect. De ca autor al unei cărţi în care elevaţi ideilor şi distincţia sintaxei poetic se combină în poeme viguroase, nu urmărind „efectele speciale" ci numa transcrierea exactă a unei angoas care nu-i alta decît aceea a intelectua lului apăsat de simţiri care-şi impu exprimarea dar sînt, în acelaşi timp inefabile.

Neguroase, marcate de ironie amă ră, versurile lui Eugeniu Stavri pa făcute să-i impună cititorului o parl din apăsarea tot mai puternică pe ca o resimte autorul. Practic poetul îl sf dează pe lector să-şi asume alături c el lupta cu presiunea incontrolabilă unei dictaturi abstracte dar nu mai pu ţin teribile. „nu peste mult timp pes veacuri / va pluti fără plutire va fi fii negînd / mişcarea unor cicori / fe înalte şi clare / cărora globii lor di puşi să acosteze / ca nişte radare / cee ce tace noaptea în cer".

Poezia lui Eugeniu Stavri, uşor pr ţioasă şi cultivînd paradoxul savan este livrescă şi complicată. Ea este elaborată defensivă prin care autor şi-şi caută aliaţii. Comunicarea lui se puită, învăluitoare, are drept sco descoperirea iniţiatului dintre citito şi „racolarea" lui pentru a-l face „ca marad cu ostatecul". Ostatecul fiin desigur, poetul însuşi.

Horia Gârbea

Gheorghe Izbăşescu
COBORÎREA DIN TABLOURI
Editura Plumb

În condiţii tipografice de invidiat, Gheorghe Izbăşescu continuă ciclul volumelor **Viaţa în tablouri** (1984) şi **Garsoniera 49** (1985), ajungînd, iată, să compună o trilogie despre aventurile lui Ulise şi ale Mirianidei în universul unui tîrg banal şi provincial care capătă cînd culori de vis, cînd tonurile cele mai cenuşii ale spleenului.

Dacă Joyce a reconstituit **Odiseea** la Dublin (şi în proză), Gh. Izbăşescu încearcă să o refacă, parodic, la Oneşti, de fapt să o continue după întoarcerea lui Ulise. Oneştiul lui Izbăşescu este o Ithaca demitizată. După ce-a regăsit-o, ce-ar putea face Ulise ? Ce altceva decît să înceapă o existenţă banală, cu mici bucurii provinciale, să-şi ia Penelopa şi să o ducă la munte, la mare, iar lunea să pornească la serviciu, să meargă la barul cu sirene plutind în alcool (oare ce-o fi zicînd Penelopa-Mirianida despre asta ?), să locuiască în vechea garsonieră ?!

Poemele lui Gh. Izbăşescu au farmecul autoironiei, al parodiei uneori groteşti, alteori revoltate. Ele construiesc un univers carnavalesc şi absurd, cîteodată straniu, de apăsător. Foarte potrivită, în această ordine de lucruri, coperta ce reproduce un tablou de Rousseau-Vameşul.

De fapt Ithaca lui Ulise şi a Mirianidei este un spaţiu al recluziunii, uneori acceptate cu bonomie, alteori negate cu furie, un micro-univers înconjurat de o mare plină de ispita aventurii dar inaccesibilă. Odată încheiată Odiseea, personajul rămîne un prizonier casnic — a doua plecare spre Troia nu va mai avea loc.

Gheorghe Izbăşescu este un autor subtil, adesea trădat de o sensibilitate exagerată şi de un orgoliu regal de care, din fericire, ştie să rîdă singur în pagina următoare. El este creatorul unei mici lumi coerente pe care o iubeşte şi o detestă în acelaşi timp, rupt între confort şi melancolie.

Bogdan Stihi

Cîteva minute cu...

ZIGU ORNEA

— Vreau să începem discuția noastră cu o întrebare care cu siguranță nu vi s-a pus niciodată : În afară de rigoare și profesionalism, care au fost motivele care au făcut ca niciodată în polemicile de idei d-stră n-ați pierdut ?

— Nu știu dacă lucrurile stau chiar așa. Și nici nu cred că din afară, adică dincolo de spațiul meu interior, toată lumea ar împărtăși o astfel de soluție optimistă. E probabil că unii dintre cei cu care am polemizat sau s-au înversunat împotriva unora dintre cărțile mele să aibă convingerea că izbînda a fost a lor. De altfel, am răspuns rar atacurilor și numai atunci cînd am socotit că în dispută se află idei.

— Sînteți criticul literar, isoricul și cărturarul care a dat culturii române, de-a lungul anilor o seamă de cărți de sinteză. Este vorba, spre cinstea d-stră, de cărți care au intrat repede în fondul de cunoaștere și de referință. Care ar fi deci întrebarea ? Foarte simplă : O asemenea situare, la un cărturar, înseamnă a urma un proiect, o predestinare, sau pur și simplu o necesitate ? !

— Sigur că e vorba de un proiect pe care l-am urmărit cu dîrzenie disciplinată și harnică. Mi-am propus să examinez principalele curente de idei din secolul trecut și cel al nostru. Am izbutit numai parțial. Am scris sinteze despre junimism, sămănătorism, poporanism, țărănism, curentul cultural de la „Contimporanul" și, într-o carte din 1980 („Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea") înfruntarea de idei din primul deceniu interbelic, în jurul necesității sociologice a evoluției structurilor românești spre o civilizație modernă industrială (îmi reproșez că n-am scris sinteze similare despre pasoptism și gîndirism). Apoi, am scris trei biografii despre personalități tutelare (Maiorescu, Gherea, Stere) care au fondat unele dintre aceste curente de idei. S-ar cuveni, poate, să scriu și o biografie despre Iorga, fondatorul sămănătorismului. Și proiectele mele sînt departe de a se fi încheiat. Numai sănătate (care-mi lipsește), și răgaz sufletesc mi-ar trebui.

— Înaintea acestor convorbiri care fac obiectul în continuare al unor cărți am înțeles de la confrații d-stră, mai bine zis am observat că sînteți cărturarul iubit de toată lumea. O iubire care transpare dinr-un respect aparte, transparent, exprimat deschis. Dacă aveți conștiința acestui climat favorabil, nu resimțiți totodată și un frison de monotonie ?

— Imaginea dvs. e idilică. Sînt și colegi de breaslă sau din afara ei care mi-au înconjurat cărțile cu stimă confraternă. Dar am, cum se si cuvine, destui adversari care văd în mine nu știu ce pericol. Deranjează enorm și numărul, de unii socotit excesiv, al cărților pe care le-am scris. Înțeleg să-mi văd, calm, de proiectele mele, indiferent de felul cum vor fi întîmpinate. E riscul profesiunii de scriitor și exeget care simte că are ceva de spus.

— Știu că ați abordat de-a lungul timpului acele „nuclee" ale spiritualității românești prin definiție sau din principiu minate de perspectiva unei munci teribile. Citindu-vă, adeseori am avut sentimentul că v-ați asumat truda unor inițiații academice sau literare. Este vorba de o asemenea ambiție, sau de o evaluare corectă a puterilor ?

— Lucrurile sînt aici deopotrivă mai simple și mai complicate. Cum ați observat, am scris cărți de sinteză despre curentele noastre de idei. Acestea au avut toate, o fizionomie pluriformă în care aflam, egal distribuite în substanța lor, elemente diversificate : estetica, lieratura, sociologia, politologia, viața politică, filosofică și chiar economia politică. Ca să reconstitui coerența ansamblului, e necesar, obligatoriu, să studiezi toate aceste compartimente. E ceea ce tocmai am încercat să fac. S-a mai întîmplat că în anii dictaturii istoriografii vieții politice românești sau sociologii să fie împiedicați să-și facă munca. Așa stînd lucrurile, istoricul literar a trebuit să suplinească singur aceste „goluri" fatale, făcînd și munca altora. Sigur că asta mi-a consumat imensă energie și timp cu duiumul. Dar nu exista alternativă, dacă voiam (și voiam !) să-mi realizez proiectele.

— Cum se face că niciodată n-ați lăsat lucrurile făcute pe jumătate ? Spun astfel, pentru că ați evitat apariția în librării de cărți de articole conjuncturale, cu cronici și idei disparate... Doresc să reliefez în continuare adevărul că ați făcut dovada cu consecvență, unei aptitudini speciale, dar și dotate benefic, a

scriiturii mari, a monumentului în cultură, refuzînd „bustul", miniatura...

— Nu e rostul meu să apreciez dacă mi-am făcut sau nu treaba în întregime. Cît privește al doilea segment al întrebării dvs., e necesar să spun că am publicat și cîteva cărți de studii cu sumar disparat și chiar două conținînd articole, adică selecții din „cronica edițiilor" pe care o țin de vreo 14 ani.

— Sînteți director de editură. O editură care s-a impus în cultura română cu un prestigiu de necontestat. Ați preluat această editură într-un moment atît de neprielnic chiar propriilor ei tradiții. Vă puteți oare recidiva relația dintre cititor și editura pe care o conduceți, în sens pozitiv ? De fapt aparțineați acestei edituri de mulți ani...

— Sînt editor de 38 de ani, dacă trec cu vederea cei cîțiva ani cît am fost dat afară din motive de dosar. În Editura Minerva lucrez de la înființarea ei (1969) și, de fapt, în acest compartiment de istorie literară, încă din 1955, la fosta ESPLA. Editura e viața mea și sînt legat de ea sentimental, ca de o familie sfîntă. Sigur că astăzi, în această îndelungată perioadă de tranziție (oare cît va dura ?), lucrurile s-au complicat enorm. Invazia literaturii de consum a dat la o parte cartea bună, inclusiv edițiile din clasicii literaturii române. S-au scumpit enorm și costurile (manopera tipografică, hîrtie, carton etc.), încît, azi, (februarie 1993) un volum dintr-o ediție critică recoltează o pierdere antecalculată de 1 500 000—2 000 000 lei. Și același lucru se întîmplă cu cărțile de exegeză din spațiul istoriei literaturii. Ne-am zbătut și am obținut subvenții (Ministerul Culturii, Departamentul Informațiilor etc.), cu ajutorul cărora am izbutit să ne facem datoria, măcar în condiții de derivă. Sperăm să avem parte și în continuare de subvenții. Nici că se poate altfel. Orice țară civilizată din lume își protejează (prin subvenții) cultura. Nu îndrăznesc să cred că noi vom face excepție.

— Cum vă explicați faptul că tocmai cărțile care concură la fixarea și amplificarea cunoașterii nu întrunesc azi decît tiraje mediocre ? Nu credeți că este un semnal de alarmă, împotriva căruia omul de cultură se vede neputincios, singularizat ?

— Întrebarea dvs. e retorică cuprinzînd în ea și răspunsul. Aici acționează principiul lui Grasham : moneda cea rea o alungă pe cea bună. Librarii și o largă categorie de cititori se îndreaptă spre cartea ușoară, lesne vandabilă. Așa e peste tot în lume. Instituțiile țării trebuie să sprijine însă, prin subvenții și o lege a sponsorizării, cartea de cultură (inclusiv literatura română clasică și contemporană). Sînt însă semne că situația alarmantă de pînă acum e pe cale să se redreseze. Cititorul s-a cam săturat de cartea de consum și a început s-o caute pe cea bună. Să sperăm că aceste timide semnale se vor consolida.

— S-a spus, se spune, se știe că sîntem țara și poporul care a trăit o civilizație spirituală capabilă să-l distingă și să-i legitimeze ființa în timp și spațiu. Sesizați o ruptură, sau doar un decalaj momentan față de aceasta realitate perturbată ?

— Aveți dreptate. Cultura română e una importantă dar, din păcate, puțin sau deloc cunoscută în lume. Trebuie intensificate și concertate eforturile pentru a o face cunoscută. Sînt necesare, pentru asta, fonduri mari pe care alte țări, inclusiv vecine nouă (cum e, de pildă, Ungaria), găsesc resurse pentru a le aloca. Pînă ce nu se va înțelege necesitatea imperioasă a acestui efort financiar, cultura noastră va rămîne importantă, dar insuficient sau deloc cunoscută. Nu cred în rupturi în destinul evolutiv al unei culturi. Sînt și momente de recul în care forțele energetice spirituale se adună pentru a izbucni apoi triumfător. Poate că, acum, din rațiuni lesne de înțeles, trăim un astfel de moment. Dar, repet, e o stare de cumpănire și de adunare. Nimic nu se va risipi.

— Nici o altă etnie de pe pămîntul românesc nu a dat culturii noastre la fel de mult precum a făcut o într-un veac și jumătate intelectualitatea din rîndul populației evreiești. Acesta este un adevăr ce n-are nevoie de demonstrații speciale, ci doar de o lectură a cărților de istorie literară. Ce părere aveți în această privință ?

Virgil Sorin

(Continuare în pag. a 8-a)

fragmente

Părintele Nicolae nu uita nici de Viola Vancea

1. CENZURA INTERIOARĂ. Ori de cîte ori iau în mînă o carte de N. Steinhardt mă cuprinde o emoție vecină cu panica. De fapt, îmi reamintesc mie însumi — **pe mine mie redă-mă** — cît de mic și misel am fost (și sînt). La începutul lui '89, am citit **Prin alții spre sine**, carte fermecător-vetustă, fascinantă. Am recenzat-o pe loc și chiar am intenționat să-mi public cronica în săptămînalul la care aveam pe atunci acces (SLAST). Cum volumul fusese publicat de Valeriu Râpeanu la Ed. Eminescu nimeni nu și-a pus problema vreunei reacții alergice a cenzurii. Și, totuși, aceasta veghea și s-a lăsat cu tămbălău. (De ce ? fiindcă N. Steinhardt era călugăr ? fiindcă fusese evreu ? fiindcă a stat la Jilava ? fiindcă trimisese un text, semnat cu pseudonim la „Europa liberă" ? — nici pînă azi nu știu exact ce s-a întîmplat atunci.) Cenzorul a văzut spaltul paginii în care apărea (totuși !) neînsemnatul meu articol și a dispus oprirea întregii reviste. Vestea s-a itit imediat în cercul redacției. Cum redacția era la Casa Scînteii și pe acolo se vîntura lume multă (din cinci, trei trebuie să fi fost „băieți"), unii au început să se sperie. Spaima nu le-a trecut nici după ce energicul redactor-șef de la SLAST (Lucian Avramescu) a rezolvat în timp util „problema" — înlocuind articolul meu și oferind, la schimb, ceva noi concesii propagandistice în alte pagini și promițînd o radicală cumințire a publicației, numărul respectiv a ieșit pe piață după o întîrziere nesemnificativă. Mie mi s-a explicat că trebuie să stau liniștit o vreme și să mă abțin de la a mai încerca să public ceva. Un soi de interdicție (ne)oficială, „liber consimțită". În fond, n-aveam posibilitatea unei opțiuni, așa că... m-am dat la fund o vreme. Pînă aici — nimic deosebit. Cazuri similare vor f fost cu sutele în acei ani. Tragica nostimadă vine după consumarea „incidentului" publicistic și eu rămîn singurul personaj pe scenă. Scena se leagănă, se hîțînă, oftează la macazuri, pute a navetiști și a sandvișuri cu salam „cu pietre" și, în general, se scunfundă într-o obscuritate ca și mistică. Sînt într-un vagon al personalului cu care, din Gara Basarab, fac naveta la Roșiori, Bouvagon și la propriu, și la figurat. Lume îndobitocită, tremurîndă. Nici eu mai breaz ! **Mi s-a făcut frică !** E luni dimineață și plec să-i învăț pe micii teleormăneni cum devine cu literatura (**Neamul Șoimăreștilor**, Dragoș Vicol și **Dobrogea ! Dobrogea !**) și cu gramatica pentru „treaptă". Eu, însă, mă gîndesc la „incident". **Și mi se face frică.** Progresiv. Mă uit la șinele căii ferate și traversele îmi evocă o zeghe. Îmi dau seama de ridicolul absolut al situației și, totuși, **mi-e frică.** (Păcatul cel mare, după Părintele Nicolae !) Mă gîndesc că abia acum se va da curs sesizărilor de la Inspectoratul Școlar, în care mame de elevi (ele însele prifisoare !) mă descriu ca pe un factor corupător al tinerelor vlăstare de la Școala 1 : Boerescu vine în blugi și adidași la ore, sade cu fundu' pe catedră cînd predă Eminescu, verbele copulative **e-ți-ci** și, supremă sfidare, îi învață pe copii tot soiul de neologisme. (Oh, **tentation de l'Occident !** : prin alții spre... cine ?)

2. NOICA ȘI DIMENSIUNEA CÎINELUI. În secolul în care mie mi-a tremurat pînă și... de frica neștiutei cenzuri, Ion Bărbu își adora cîinii. La o întîlnire cu oamenii timpului său — din supergenerația interbelică —, la care poetul face „elogiul ditirambic al cîinelui", numai Noica tace „asurzitor", Ion Barbu, povestește N. Steinhardt (în corvorbirile cu Ioan Pintea, publicate de Ed. Dacia sub titlul **Primejdia mărturisirii**), îl apostrofează, exasperat de lipsa de reacție a filosofului. Interpelat, acesta explică laconic : **„Nu am dimensiunea cîinelui !"**

3. O BUNĂTATE EXARERATĂ. Părintelui Nicolae îi plăceau mulți dintre autorii contemporani, fie el prozatori sau poeți. În imensa sa bunătate (destul de exagerată, după gustul meu), el se apleca cu aceeași grijă, același simț al nuanțelor și aceeași preocupare de a sesiza... inefabilul îndoielnic (și) asupra lucrărilor unor autori pe care, eu unul, nu-i văd făcînd cine știe ce figură memorabilă prin cotloanele istoriei literare. Autori a căror prezență în exegeza bunului Părinte nivelează, uneori chiar supărător, exercițiul critic ! Sigur că, luați sub beneficiu de inventar, aceștia nu fac decît să proiecteze fundalul **celorlalți**, însă repetarea unor nume ridică unele dubii și asupra întregii selecții literare operate. M-am învîrtit destul în jurul cozii : o listă de tipul Ion Druță — Livius Ciocârlie — Mihail Diaconescu — Țoiu — Horasangian — Uricaru — Agopian — Ovidiu Moceanu justifică ea oare în totalitate inserierea pe axa marilor „dezbateri de conștiință și repere morale" ? Mă tem că nu. Poate nici jumătate din listă ! Sau în domeniul preferințelor poetice, unde aglomerarea de nume e și mai eterogenă valoric : Dorin Tudoran, Dinescu, Cărtărescu, Ileana Mălăncioiu, Nicolae Ionel, Mușina, Mariana Marin, Ion Mureșan, Lidia Stăniloae, Grete Tartler, Lefter, Angela Marinescu, Viola Vancea („adică dacă cumva izbutești a obține tipărirea **Taifasului**, te rog să adaugi la numele poeților preferați de mine și numele : Viola Vancea"). Ioana Diaconescu, Magdalena Ghica, Ana Blandiana, Dinu Flămînd, E. Ștefoi, George Vulturescu... Laolaltă. Toți aceștia. Prea bun erai, Părinte Nicolae ! (Dumnezeu să mă ierte ! Netrebnicul de mine l-a certat pe Părintele Nicolae !)

4. BRĂTESCU-VOINEȘTI ȘI AGONIA EUROPEI. N. Steinhardt îi admira și pe unii minori interbelici, pe Emil Gîrleanu bunăoară. În modestele proze ale lui Brătescu-Voinești (personaj rușinos al vieții noastre culturale : academician fiind, a introdus denunț penal pentru „pornografie" împotriva lui Geo Bogza, determinînd încarcerarea temporară a acestuia la Văcărești și faimosul proces din 1937), el vedea întruchipate marele virtuți ale poporului român, trăsăturile sale de conștiință fundamentale. Nu pot să pricep și pace cum din Niculăiță Minciună se poate face un arhetip, tot așa cum mă minunez în fața excepționalului eseu despre **Agonia Europei**. Luciditatea raționamentului politic (Steinhardt îl contestă, cu argumente, pe Gorbaciov încă de la venirea sa la putere : „Una zice, alta face / Asta-i lupta pentru pace !") se conjugă aici cu o extraordinară putere de pătrundere a istoriei contemporane, în fața căreia mă înclin. Totuși, cum pot coexista considerațiile despre Brătescu-Voinești și **Agonia Europei** pentru mine rămîne un mister. Sau o explicație, care-l umanizează pe Părintele Nicolae, scoțîndu-l de sub zodia perfecțiunii, arătînd că pînă și sfinții pot greși cînd se ocupă de cele lumești.

Dan Silviu Boerescu

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Dialog Alexandru Ivasiuc — Ioanichie Olteanu

Emil Giurgiuca surprins
Dincolo de pădure

Singurătăți cu Mihail Moșandrei. (Fotografie din 1988, la împlinirea vârstei de 92 de ani)

Atenți la ce se vorbește : Liviu Antonesei și Radu G. Țeposu

Poeții în timpuri sărace

Numai o carte de poezie, prea-subțire, s-ar fi putut strecura în cutia mea poștală, printre atâtea vești mai puțin bune. Cartea prietenului meu de la Râmnicu Vâlcea, poetul Felix Sima. Rărindu-se foarte semnele epistolare dinspre domnia sa, nu aveam nici o îndoială cu privire la îndeletnicirea căreia i se dedase : poetul era pierdut cu totul în „dansul său cu cartea". Citisem cărțile lui dinainte : „Cineva mai tânăr" și „Înfriguratul fierbinte", o citesc acum pe aceasta, intitulată chiar așa : „Carte de pământ" și sunt surprins dar și bucuros că nu detectez nici un hiatus emoțional sau estetic pe parcursul celor mai bine de douăzeci de ani de când poetul emite ; conchid că „boala de origine divină", în mod salutar, nu are leac, spre desfătarea celui care stă să citească : „Sînt aproape de cer... / peste umerii mei / trec albastre trăsuri / aducând flori de tei // Sunt aproape de nori / visători și cocori / ți-ai dori un răstimp / peste care să mori // și apoi să re-nvii / prin simbolul știut / și să treci printre vii / să le dai un salut /.../ să fii tu să fim noi / fără sânge și rană / să citim nesfârșit / poezia umană", versuri în care autorul, indiferent la context, se deconspiră degrabă și cu deplină candoare. Încearcă numai să-l oprești pe poet, cu considerații conjuncturale mi-am zis, și te vei convinge că anume aceasta este forța lui : ignorarea „încurcăturii blestemate" care îndeobște ne leagă de mâini și de picioare — or, poetul are puterea de a se sustrage, el merge mai departe, „urcând prin sâmburi și gutui", mizând totul pe ideea că „este de-ajuns această limbă / când ei o simt — cu ea se scrie / se va vedea apoi ce schimbă..." Și chiar se vede, ceva mai încolo, căci poezia „își cunoaște bine glasul", ea este „învățată de la soare / de la spicu-nalt și verde / apa vieții dumisale / tot prin viața noastră-și pierde // Stă acolo sus și cântă / despre ce aude-n vis" /... Și cum să nu fie subțire, străvezie aproape, cartea de poezie, când poetul însuși, este ca și strivit între Scyla dragostei de om și Caribda nevoii de a spune altfel ceea ce toți vrem să auzim : „nu se stinge dorul pentru om / oricât s-ar ascunde de departe / locuim între pereți cu cărți / locuim și-ntre coperți de carte..." Și, la drept vorbind, ce altceva ar putea face poezia, copleșită de meschinăriile vieții de fiecare zi și de contrarietăți dizolvante, decât să contraatace, într-o resurecție pe cont propriu ; privită dinspre poet, arta sa este un fel de „polen insidios", de neevitat, care „intră-n casa noastră urcă pe pereți / umblă poezia căutând poeți /". Între cei doi poli tradiționali : „timpul scurt și arta lungă", poetul abia mai are când să ne comunice : „pământul înflorește / pământul ne dă parte / ne duce zilnic

dorul / pământului departe // sub u salcâm de suflet / cu floarea în Olimp pământul mai așteaptă / pământul ar timp". Jurnalul acestei aventuri liric esențiale este reluat de la acest punct „stau de-un veac în poezie / ca în codr seculari //... stau de-un veac în poe zie / ca în colții unui lup / gura lu nemărginită / doar cu trupul i-o as tup..." Din această pierdere de sine n există cale întoarsă, ci doar șansa uno încercări, de aceeași natură, la îndemâ na doar a poetului : „să ai putere omenească / să te retragi ușor din nor într-o livadă părintească / spre fructu tău interior". Avertismentul a fost în țeles, riscul asumat fără crâcnire „Drumu-acesta duce-n ceață și ninsoa re / împotriva florii care te-a născut nu vorbesc aiurea și nu caut soare însă drumu-acesta este fără scut //. dar pornit pe drumu-acesta de virtute fie-ți umbra lungă, faptele cu glas zeii toți să cadă și să te sărute / numa astfel du-te du-te eu te las". (Se v observa, în subsidiar, din citările noas tre că poeziile lui Felix Sima înce cu literă mică și se termină cu o vir gulă, lăsându-se adică a fi continuat mai apoi, tot de poet, printr-un act d generozitate pentru care trebuie să i fim recunoscători).

Cu ani în urmă, în casa poetului d Vâlcea, după o lungă convorbire, ne somnul m-a făcut să stărui asupra uno versuri de Holderlin și am extra atunci pentru uz personal acest vers „Și apoi la ce bun poeții în vremur sărace ?" Ce-i drept, răspunsul la aceas tă întrebare nu l-am găsit altundev decât tot în opera poetului german di celălalt veac : „Însă ceea ce rămâne poeții ctitoresc." Fiecare pentru sine prin opera sa. Răspunsul poetului Fe lix Sima nu face decât să sporească l rându-i patetismul întrebării lui Hol derlin, în vremuri ca acestea...

Ion Lazu

(Urmare din pag. a 7-a)

Cîteva minute cu... ZIGU ORNEA

— Aveți dreptate și e inutil să adaug ceva aprecierii dvs.

— Revenind la cultură, la literatură, dar și la climatul social și politic, la perspective, observăm că totul se evaluează prin șanse. Intrarea în Europa este o șansă ; revitalizarea economiei o altă șansă ; însănătoșirea morală a societății — o mare șansă... dar ce șansă considerați că are cultura într-un climat care-și caută cu ardoare șansele ?

— Șansa culturii noastre se află în ea însăși. Rămîne, cum spuneam, să investim eforturi financiare pentru a o face cunoscută în lume.

— Domnule Zigu Ornea, presupun că vă continuați activitatea de cercetător și de autor de opere de sinteză în cultura noastră. Ce ați dori să dați culturii române și n-ați dat, ce doriți să realizați și veți realiza ?

— Proiecte, slavă Domnului, am destule. Nu pe toate am izbutit să le realizez. Mă pregătesc, de peste doi ani, să scriu o nouă carte. Documentarea e încheiată și am început să scriu cartea. E vorba de continuarea cărții mele din 1980, amintită mai sus, **Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea.** Aceea se ocupa de anii douzeci. Aceasta, pe care sper să o scriu, urmează să analizeze tensiunea de idei din anii treizeci. În acest fel voi acoperi toată perioada interbelică.

— După cîte știu, sînteți cărturarul cu intuiții „exacte". Uneori ați spune că ați făcut dovada unor intuiții exasperant de exacte ceea ce n-a rămas... nepedepsit ! Ce rol acordați intuiției în cercetarea și fixarea domeniului istoriei literare în ter menii adevărului ?

— Cercetarea în domeniul istoriogra fiei literare, vă asigur, va continua s dăinuie. Lumea literară și cărturărească va reveni la masa de lucru, sătulă de po liticărie. Important e ca spre această zo nă să afluoze tineri care, azi, prefer eseul și articolul de gazetă. E vital nece sară această împrospătare a contingente lor pentru că generația mea, sexagenară dă semne, firești, de oboseală și chiar d abandon.

— Ce v-a rămas necunoscut necercetat neabordat din cultura română ? Exist orizonturi pe care le-ați contemplat s n-ați putut ajunge la ele ?

— N-aș spune că am zone necunoscu te în sfera istoriei culturii românești. P unele le cunosc însă mai puțin aprofun dat. Așa se întîmplă, de pildă, cu pe rioada mai veche (pînă în secolul XIX a istoriei noastre culturale.

— Acum vă rog să mă iertați dacă spu că pentru a trăi mult, oamenii trebuie s și îmbătrînească ! Nu sînteți încă un o bătrîn. Dar sînt convins că meditați l acele accente finale ale operei d-stră. C nume au aceste accente finale ?

— Îmi doresc să întîmpin finalul în li niște și senin, dacă s-ar putea la mas de lucru. N-aș vrea să ajung acolo înainte de a scrie o sinteză a sintezelor mele **Istoria spiritului public în România mo dernă (1840—1940).**

plastica

Oglinzile retro

Artist al solarității depline, **Bogdan Stihi** vine, în această a zecea expoziție a sa (Căminul Artei — parter), cu cîteva studii de șevalet, ce vor să sfideze, parcă, tot ceea ce știm despre pictura sa. Este un domeniu al cercetării continue. De fapt, un fel de a da existenței artistice **un sens**. Pentru că atelierul de creație al pictorului trebuie să rezume mai ales asemeneaa experiențe, ce pot însemna mai mult decît exercițiul de rutină al mîinii și penelului.

Bogdan Pietriș

Bogdan Stihi se întoarce, ca orice artist care se respectă, la mijloacele de expresie fundamentale. **Nudul și portretul** se află printre acestea. Aceleași pretexte, alte și mereu alte probleme : de construcție, de desen, de culoare, de expresivitate. În expoziția recentă de la Căminul Artei, sala preferată a artistului, torsurile și portretele sunt punctul forte al actualului moment creativ al pictorului. Ele domină prin forța expresivă a formei, dar mai ales prin accentele cromatice contrastante, amintind cumva de pictura spaniolă, a lui Velasquez îndeosebi, care surdinizează senzualismul instinctiv al pictorului. Este, credem, o căutare foarte aproape de împlinire, care își așteaptă, însă, opera finită. Compoziția de amplasare trebuie să încorporeze toate aceste remarcabile preludii plastice de laborator, să restituie privirii cît mai mult din ceea ce strădania pictorului încearcă azi să făurească caleidoscopic în **proiectul unei opere**.

Portretele excelează prin notația sensibilă a detaliilor expresive. Rigurozitatea construcției și a desenului propriu zis sunt subordonate acestei unde de simpatie, cu care pictorul își învăluie subiectele. El trece acum de la tehnicile post-impresionismului la cele ale distincției neo-academiste, care propun privitorului o deslușire limpede și directă a formei.

În rest, expoziția ne copleșește cu aceleași cunoscute eseuri peisagistice, pline de vitalitate, dar și reverberații lirice, în care rolul principal este distribuit luminii și multiplelor ei metamorfoze răsfrînte în oglinzi de apă sau în ceruri învolburate peste întinderi de cîmpie sau de luncă danubiană. Bogdan Stihi rămîne un virtuoz al luminii supuse alchimiilor infinite ale suculentei sale palete cromatice.

Bogdan Stihi

● Cu puțin timp în urmă, la Galeria „Simeza" a expus un pictor, pentru care peisajul și studiul de atelier (natura statică, portretul) reprezintă modalitățile predilecte de exprimare. Este vorba de **Bogdan Pietriș**. O pictură de o rară jovialitate, aproape un **joc în plină lumină**, dezinvolt și departe de umbrele îndurerării sau ale grijilor zilnice. Nu știu de unde își trage artistul aceste seve. Parcă ar fi din altă lume, preocupat numai de uneltele și de voioșia sa creatoare !

Bogdan Pietriș, pictează în **dulcele stil interbelic, cînd saloanele bucureștene**, și nu numai ele, miroseau a Palady, Steriadi, Lucian Grigorescu, Vasile Popescu... Cam acesta este, cred, mediul stilistic cel mai prielnic picturii de astăzi a lui Pietriș. Este un raport de o savuroasă distincție, pe care artistul contemporan îl cultivă din lăuntrul problemelor propriu-zise ale picturii. Acest artist, prin opțiunile lui estetice, le-am spune recuperatoare, pare a-și dezice propriul timp. Dar nu ca un gest histrionic, pentru că Bogdan Pietriș nu ambiționează atitudini eroice. El este un contemplativ incurabil și efortul său este nu acela de a epigoniza un filon important al artei noastre plastice, astăzi foarte prețuit și la mare căutare. Pietriș face, dacă vreți și folosind o formulă agreată de noile generații de „consumatori" de artă, o excelentă pictură „retro". O face cu mijloace calificate, cu sensibilitate și cu conștiința că efortul său nu este un simplu act de bunăvoință față de unul dintre cele mai iubite chipuri ale artei românești dintotdeauna.

Corneliu Antim

muzica

Criză deontologică

Neobositul condei a lui Iosif Sava aleargă de la Radio la TV și, între două drumuri, pe la edituri, unde, cum nedum, i-au apărut, în 20 ani, 34 volume, od al unor colaborări de autor sau de dialog, dar și concretizări ale numeroaelor călătorii prin lume. În multe din aceste pagini se simte faptul că autorul nu a avut timp să redacteze materialul brut, dar în toate se recunoaște stilul „parlat" inconfundabil, cu fraze scurte, frânte, cu o topică ciudată. Cu siguranță, este singurul caz în care, citindu-l, îl auzi vorbind.

În „Itinerarii muzicale" publicat la Editura Libra, Iosif Sava a strâns impresii de pe mapamond, culese în perioada 1990—1991, dovedind, încă o dată, ca nimeni altul, că știe să-și respecte deviza „Drumul spre sufletul tău trece prin jurul globului". Mulți am dori să o aplicăm, dar... Volumul oferă date interesante asupra unor locuri, manifestări, spectacole și concerte, cu referiri la interpreți, regie, ba chiar comparații între viziuni regizorale sau interpretative urmărite la interval de decenii, semn că autorul a avut privilegiul să bată lumea în lung și în lat cam de o viață.

Ar trebui să opresc aici comentariul, dar același Iosif Sava nu mă lasă pentru că, săptămâna trecută, a apărut o nouă carte ce-i poartă semnătura — un dicționar de muzică realizat împreună cu Luminița Vartolomei sub titlul „Muzică și muzicieni", publicat la Editura Romfel. Am început prin a mă bucura și am sfârșit prin a plânge amar, neînțelegând cum este posibil să alcătuiască cineva un asemenea amalgam lipsit de orice unitate conceptuală, în care criteriile axiologice (la care Iosif Sava ține cu dinții, în principiu) joacă feste din cele mai neașteptate. Un dicționar trebuie să recomande, în primul rând, marile nume ale culturii naționale, oferind date fundamentale despre creația lor, pentru ca cititorul să aibă repere elocvente ale valorii lor. Ne simțim lezați că străinii nu ne cunosc, dar când un asemenea instrument de lucru nu ne (le) spune nimic, cine e de vină ? Am răsfoit la întâmplare și, negăsind un nume, apoi altul, am început să caut frenetic — lipsesc Iolanda Mărculescu, Andrei Șerban, Liviu Ciulei, Alexandru Agache, Sanda Șandru, Silvia Voinea, Ionel Voineag, Erich Bergel, Ionel Pantea — și lista e foarte lungă. Nume de glorie ale cântului românesc — Nicolae Herlea, David Ohanesian, Eugenia Moldoveanu, Maria Slătinaru, Horia Andreescu, Cristian Mandeal, Dan Grigore etc. sunt expediați doar cu data nașterii și „meseria" sau culoarea de glas. Unde au cântat, nu se știe. De fapt și Domingo și Pavarotti și Mirela Freni, Ghiaurov, Cossoto, Zeffirelli, Solti nu sunt decât simpli cântăreți, regizori, dirijori — atât. În schimb, Virginia Zeani este „soprană stabilită în Italia, apoi în SUA, căsătorită cu Niccola Rossi Lemeni. Cântăreață de operă și de concert, renumită atât pentru interpretarea rolurilor din repertoriul tradițional, cât și pentru crearea unor personaje din lucrări contemporane" — vorbe goale, nici o informație. Aflăm că Mihai Brediceanu a fost director al Operei Române și al Filarmonicii, dar despre actualul director al Filarmonicii — nimic. Mihai Ungureanu, Viniciu Moroianu — cei mai reprezentativi pianiști din generația lor, violonistul Gabriel Croitoru, violoncelista Ioana Ostafi, Dancu nu există, asemeni tinerelor Angela Burlacu, Ruxandra Donose, Liliana Nichiteanu, Leontina Văduva, deși numele lor strălucesc pe mari scene din Europa. D-l Iosif Sava cere mereu să se vorbească despre tinerele talente, îi trage de urechi pe cei care nu o fac, dar propriul său dicționar îi ignoră. Nici măcar Doina Micu nu figurează printre nominalizați, dar despre Matei Millo aflăm de toate, chiar și faptul că a scris libretul la „Baba Hârca" ! Nicanor Zabaleta e doar „harpist", dar chitaristul Andre Segovia, are parte de detalii, deși ambii sunt cei mai mari în domeniul lor.

Faptul că dicționarul este scris la întâmplare reiese și din inconsecvența cu care sunt prezentate datele — Șerban Tassian a murit de zece ani, dar (probabil) autorul nu a aflat încă ; Mariana Nicolesco nu are data nașterii ; Emil Marinescu a murit în 1988 — atât. În schimb, despre Foberger aflăm tot felul, iar despre Fortner — ce să mai vorbim — 11 rânduri ! Ați auzit de ei ?

Din când în când se precizează „carieră internațională" sau „mare interpret" — ce fel de dicționar este acesta ? Probabil, însă, că cei omiși nu merită nici atât.

Ce să mai vorbim despre muzicologii noștri ? Redactori, critici muzicali, muzicologi, cei care au scris mii de pagini sau nici una — sunt, toți, muzicologi. Foarte mobilizator pentru cei care îmbătrânesc cercetând prin biblioteci !

În „Cuvânt înainte" se menționează lipsa informațiilor la zi și dificultatea documentării pentru românii care locuiesc în zone „pe care nu le putem contacta cu ușurință". Bucureștiul, spre exemplu ? Oricine știe că Pavarotti a cântat la Scala sau la Met, că Mandeal este directorul Filarmonicii, că Zeffirelli a montat (măcar) la Scala și Met sau Covent Garden — nu este nevoie de o documentare specială, zău.

Cu toată considerația pe care o port autorilor, mă întreb dacă asemenea lucrări pot contribui la educația muzicală a tinerelor generații, zonă primordială în comentariile RTV semnate Iosif Sava (a cărui forță și tenacitate o apreciez, însă, cu deosebire) ? Greu de crezut. Păcat.

Anca Florea

parțial color

Neopașoptiștii suficienți

Tocmai mă întrebam ce-i mai lipsește televiziunii în momentul actual și, mai ieri, ca prin minune, s-a ivit buzduganul. Costin Buzdugan, omul celor o mie de lovituri pe la spate, în cabinetele cenzurii, reactivat pe undele magnetice să încurce (!) avântul și energia celor care au fost aleși — cu recomandările domnului Iliescu — în fruntea Partidului Democrației Sociale. Năstase, Gherman și Solcanu, unul mai volubil decât altul, cărora numai Buzdugan le putea ține piept. De cum au intrat ei sub controlul camerelor de luat vederi, au mers ca și ceasul, fiecare părând a intra în rol așa cum s-a convenit dinainte. Practic, de la un capăt la altul al emisiunii, a fost o voioșie și o suficiență încât nu puteam să nu ne amintim de o plenară lărgită, unde consensul și aprobarea unanimă s-au găsit la mare cinste.

Noul Dumitru Popescu-Dumnezeu al partidului, nimeni altul decât Adrian Năstase, a simțit că au căpătat turația și dezinvoltura tovarășilor de altădată și a umblat la rotițe, fixându-și strategia într-o epocă de mari frământări naționale. „Suntem ca și pașoptiștii, cu implicații multiple, într-o dinamică socială, hotărâți să asigurăm o protecție populației". Comparația stă în picioare ca nuca în perete. Dar ce mai contează dacă asta și-au propus ! Poate vrea totuși să se descotorosească de umbra lui Dumitru-Dumnezeu și să intre în pielea lui Heliade. Apoi, tot domnia sa, voind a exprima puterea de monolit a partidului, râzând în barbă către cei care așteptau de la adunarea fedeseniștilor doar meciuri de box, și-a demonstrat încă o dată modestia în plasele căreia se află ca un pește tras la mal și a cuvântat : „Convenția Democratică are un program electoral pentru o perioadă imediată, pe când noi avem dimensiunea tactică prin guvern. Noi oferim un model de societate, noi oferim ceva cu câteva clase mai sus decât Convenția Democratică". Atât de sus că se află deja în aer. Adică legătura cu pământul, cu realitatea a dispărut de mult. Se vede asta doar cu ochiul liber, fără prea multe eforturi.

Sigur, la atâta înțelepciune și clarviziune, doar e președinte în exercițiu, s-a raliat și onorificul, chiar dacă se zice că ar fi intrat deja pe o linie moartă. În primul rând s-a plâns de indiferența presei, a radioului, a televiziunii care nu s-au grăbit să dezbată, și să ridice în slăvi genialele idei, bogăția de **indicații**, emanate de la cel mai înțelept partid al clipei, că, nu-i așa, a existat o „coerență perfect echilibrată a programului". Păi cum să nu-ți ia piuitul atâta deșteptăciune și explozie a adevărului cum nu s-a mai întâlnit de mult pe la noi ! Așadar, în numele întregii prese, fac mea culpa !

Cineva din afara realităților românești, uitându-se în gura celor doi președinți, ar fi putut crede că suntem conduși de cel mai falnic și mai mândru partid din câte există pe pământ. Dar s-a petrecut ceva neprevăzut, care trebuie să fi trezit multă lume. Lăsat în planul doi — doar vicepreședinte al P.D.S.R. — sau numai într-o criză de sinceritate, Ion Solcanu a scăpat în câteva rânduri porumbelul și a grăit cam în acest fel : „Această guvernare va eroda partidul !", „Dacă nu se va stopa inflația, e în pericol partidul nostru !".

Prin urmare, nu Manolescu, nu Coposu, nu Patriciu au pus degetul pe rană, ci un nemulțumit, de poziția sa, din cadrul P.D.S.R.-ului care, prin aceste fraze își mai spală o parte din păcatele ce le are. E suficient ? Nici pe departe. Cu vorbe de trei parale și promisiuni goale nu putem alunga dezastrul din țară. Emisiunea cu pricina, pigmenantă cu intervențiile puerile ale lui Costin Buzdugan, a fost încă o dovadă că suficiența și inconștiența de la vârf ne vor crea în continuare mari dureri de cap, fiindcă așa cum se spune, peștele de la cap se împute.

Marius Tupan

Ce n-au scris biografii despre Proust

Cunoscutul proustian, profesorul și editorul Jean-Yves Tadié, care studiază de patruzeci de ani opera scriitorului pregătește o biografie. El are avantajul față de „rivalii" săi de a fi singurul care poate spune : „Biografia este singurul gen în care n-am vorbit încă de Proust". A citit orice rînd accesibil scris de mîna lui Proust. Cartea se pare că va apărea în 1995 la editura Gallimard. Cu această ocazie Jean-Yves Tadié își spune părerea asupra biografiilor apărute din 1925.

1925. Léon Pierre-Quint publică **Marcel Proust, viața și opera** (ed. Kra) doar la trei ani după moartea scriitorului : **„Pierre-Quint știa multe lucruri, dar a spus destul de puține. Era prea devreme, familia veghea, trăia fratele lui, Robert. Nu vorbește despre moravurile nenormale fiindcă nu se cuvine. Cartea este de fapt, ceea ce englezii numesc : o biografie autorizată".**

1949. André Maurois publică **În căutarea lui Marcel Proust** (ed. Hachette) : **„Admir mult cartea, mai ales interpretarea generală și tonul, întotdeauna juste. Autorul este asemeni unui pianist care cîntă fals destule note dar al cărui stil e inimitabil. El comentează strălucit cele două probleme sensibile : originea evreiască și homosexualitatea. Fără să încerce a cîștiga astfel cititorul. De aceea cartea sa este astăzi perimată ca amănunte".**

1952. Georges Cattani publică **Marcel Proust** (ed. Julliard) : **„Cunoștea o grămadă de lucruri pe care nu le-a scris. A cules nenumărate mărturii orale de la oameni dispăruți azi. Păcat că nu și-a scris memoriile".**

1966. George Painter publică versiunea franceză a cărții în două volume **Marcel Proust** (ed. Mercure de France). **„Este un eveniment. Au trecut peste douăzeci de ani iar anumite pagini rămîn mereu valabile, mai ales cele relativ la saloane și la mondenități. N-a folosit decît informații scrise, inedite sau tipărite. N-a întrebat pe nimeni, în anii cincizeci mai putea găsi mulți obișnuiți ai lumii proustiene. Ne-au lipsit astfel de mărturii de neînlocuit în domeniul afectiv și al amorurilor, chiar dacă pe atunci domnea «legea tăcerii» la homosexuali — cum mi-a explicat Paul Morand. Cu toate astea Painter este cel care povestește cel mai mult despre viața intimă, cu cîteva erori : de exemplu, dragostea pentru femei pe care i-o atribuie lui Proust, cînd însuși Proust îl spusese adevărul lui Gide ; el nu fusese îndrăgostit decît de bărbați. Painter merge direct la izvoare pentru a acoperi toate spațiile goale ale biografiei lui Marcel Proust. Este pentru el o problemă de deontologie. Se delimitează de operă analizînd sentimentele lui Proust, de sine stătătoare. Procedeul este tentant dar discutabil. În general, nu are tabuuri, nu ascunde nimic din ce știe dar nu aprofundează geneza homosexualității lui Proust, care este, totuși, una din cheile operei sale alături de lecturi".**

Proust, soldat

1991. Ghislain de Diesbach publică **Proust** (ed. Perrin). **„În afara corespondenței pe care Painter o ignoră nu există nici o noutate în domeniul vieții personale. Ar fi putut să ne arate cum a schimbat homosexualitatea viziunea lui Proust asupra lumii : cum a influențat opera această stare specială".**

Mai există **Proust**, volume scrise de istoricul Roger Duchêne, de scriitorul Pietro Citati și alții. Fiecare cu ce a știut. Geniul de romancier și dominarea de către Proust a secolului nostru literar dă posibilitatea exprimării unor adevăruri succesive. Chiar dacă ele aparțin în exclusivitate interpretărilor, se mai pot găsi noi documente care să dea o nouă lumină chiar asupra sexualității sale. Mai există încă semne de întrebare : ce obținea prin relațiile amoroase ? Pînă unde ajungea pe plan strict sexual ? Cînd a început să practice amorurile ancilare ? Toate au importanță în raport cu geneza operei, consideră exegeții. Jean-Yves Tadié afirmă însă că „sexualitatea lui Proust e mai puțin evidentă decît s-ar crede".

Se știe că în colecțiile particulare, cum ar fi cele ale lui Jacques Gerin sau Julien Green, printre alții, mai există scrisori inedite. Cercetările biografilor în arhivele prefecturii poliției au fost infructuoase. Nici la Brigada mondenă nici în altă parte nu se găsesc, în mod curios, dosarele cu casele rău famate pentru bărbați din Parisul începutului de secol.

Obiectivul urmărit de Jean-Yves Tadié, după cum mărturisește, este ca în **Proust** să existe viața lui interioară, a creatorului, chiar înainte de a răspunde la întrebarea esențială a metamorfozei unei experiențe umane limitate într-o lume literară imensă.

Bogdan Stihi

În românește de Ioana Nicolae

JUAN CARLOS ONETTI despre CORTAZAR, GARCIA MARQUEZ și VARGAS LLOSA

Cu nopți nedormite, într-o stare de indolență, între fumuri de țigară și whisky, alternând bolnăvicioasă băutură cu tristețea, și ironia cu duioșia, în felul acesta s-a născut **Când totul este zadarnic** această carte nouă a lui Juan Carlos Onetti, care pare a fi o inundație după o secetă de aproape șapte ani. Acești ani, Onetti i-a dus mai mult sau mai puțin în pat. Acolo a scris, a citat, a fumat și băut, s-a iritat și țipat, și s-a prăbușit. Toate acestea cu deosebită intensitate și absent la toate celelalte, luând măsuri de apărare chiar și în aceste zile cu o puternică artilerie de medicamente spre a-și domesticl gripa. **Când totul e zadarnic** a apărut zilele acestea la Madrid, la Editura **Alfaguara.**

Scriitorul nu a avut niciodată intenția de a o publica («eu scriam, scriam, în tot timpul nopții, într-un fel de atac, fără să știu de ce») și nici măcar acum nu are intenția de a descifra acest lucru. Onetti este un scriitor de un imens talent literar, și în același timp un tip complicat, complicat pentru a vorbi cu el și a-l scoate din monosilabe și înfeudat fără pic de jenă abuliei și descurajării , atât de familiare lui. «Nu am nimic din ceea ce se spune un om de litere», avertizează din prima clipă. Și adaugă, neîndemânatec : «nu mai scriu decât pentru mine însumi, pentru cine altul dacă nu mă adresez marilor mase exploatate ?».

Când totul este zadarnic este un fel de jurnal, o poveste nesfârșită de dragoste și contrabandiști, care picură melancolie și mister. Fiecare capitol este intitulat cu un fapt ce nu are, sau aproape nu are nimic de-a face cu textul. Faptele au fost adăugate la sfârșit și nici măcar nu a fost el cel care a făcut-o. Diferite persoane, printre ele Carmen Balcells, agentul lui literar, l-au împins să-l termine. «Întotdeauna am fost leneș, un viciu pe care l-am cultivat cu dragoste.» Și chiar acum, totul îl lasă indiferent pe scriitor. «Nu l-am putut face nici mai bun, nici mai rău. În Jurnal nu există nimic din mine. Autobiografic este doar tot ce ține de obscen.» În această convorbire întreruptă și liniștită pe care am avut-o, nu există nici un fel de obscenitate, însă, da, o intenție de provocare, de glumă. «Corupția ? Știu doar atât că ocaziile în care m-am corupt în viață mi s-au părut delicioase».

Fără nici o continuitate în discuție, Onetti se referă la Rubén Darío și recită un poem de-al lui : **«Când vreau să plâng, nu pot / și uneori plâng fără să vreau»**, iar în altă parte spune **«setea mea de dragoste e fără de sfârșit / cu părul cărunt mă apropii / de trandafirul din grădină.»** «Mințea ca un porc, deoarece la douăzeci și cinci de ani se văzu impotent.»... mă lămurește el.

— În situația de acum, ce anume vă interesează mai mult, ce vă impresionează ?

— Îmi este foarte greu, și mai ales e complicat să știu. Sunt gripat, nedormit și surd. În situația de acum a vieții mele, mă interesează uneori lucrurile mărunte dar care se exprimă în cuvinte mari. Singurul lucru pe care îl știu este că e foarte trist să îmbătrânești... Dragostea m-a preocupat întotdeauna cel mai mult, exceptând doar clipele când mă apucam de scris. Și atunci mi se întâmpla ceva nostim, nu puteam scrie deoarece eram îndrăgostit.

— Există o stare sufletească mai deosebită pentru creație ?

— Da, există aceste situații, însă nu pot să-ți spun de ce depind ele. Nu pot răspunde cu exactitate, în mod adevărat. Sunt conștient că am poftă de scris, și scriu. Tu ai putea să-mi spui care sunt stările tale sufletești favorabile pentru a te îndrăgosti ?

Onetti își petrece zilele între cearșafuri, țigări, medicamente, alcool și «toate aceste mici murdării polițienești.» Este cititorul cel mai tenace pe care l-a avut vreodată literatura de romane polițiste. «Citesc tot ce îmi pică în mână, însă de fiecare dată apar povestiri tot mai proaste. Același lucru se întâmplă în întreaga literatură a lumii ; există o prăbușire foarte mare a ei dacă o comparăm cu cea a începutului de secol. Unde se află cei ca Proust, ca Joyce ? Pe mine întotdeauna m-a interesat mult Faulkner.»

— Pe care dintre scriitorii actuali îl admirați cel mai mult ?

— Este atât de mult timp că nu-l citesc nici pe Onetti... !

— Vă interesează actualitatea politică spaniolă ?

— O urmăresc, într-adevăr, puțin. Nu vreau să mă amestec în politica spaniolă, însă este de ajuns să răsfoiești ziarele, pentru ca să-ți dai seama că totul este foarte rău, nu numai în Spania, ci în lumea întreagă. Ființa umană este o bestie, lucrul acesta îl știu de mult. Însă o confirmare ca aceasta zilnică, când vezi milioane și milioane de bestii este foarte trist. Demoralizator.

— Credeți că intelectualii, azi, în Spania și în lume, au vreo răspundere cu privire la politica țărilor lor, credeți că sunt datori să ia parte la viața publică ?

— Cred că da, și un exemplu este Cortázar. Cortázar nu a avut niciodată, în cărțile sale, vreo idee politică însă personal a fost întotdeauna un om angajat. Întotdeauna mi s-a părut demn de a fi imitat, însă, în același timp, pe mine mă cuprinde neîncrederea și nu cred, sincer vorbind, că eu as putea influența cu ceva.

Acum Onetti îi dăruie câteva cuvinte amabile lui García Marquez, și se năpustește împotriva lui Vargas Llosa. Chestie de ideologie. Despre primul subliniază «marele său talent literar și proza lui magnifică», în timp ce despre al doilea afirmă :

— Vargas Llosa ? Ah, da. Un tânăr care era cât p-aci să devină președinte al Perului. L-am cunoscut personal la Caracas, când i s-a înmânat un premiu cu mulți bolivari. Și a pronunțat un discurs de multumire ce se termina astfel : «Aștept ca într-o zi venezuelanii să se poată bucura de aceea libertate ca și cubanezii.» Acum cred că a scris o carte despre campania lui electorală în Peru, însă pe cine mai poate interesa asta ?

BLANCA BERASATEGUI

În românește de E.A. Deladunăre

(Urmare din pag. a 12-a)

Biblioteca groazei

pe piept, din rana adîncă de la gît. M-am holbat la Ahile cu groază — mai mult groază decît neîncredere. Dar era incredibil ! El era eroul dreptății absolute, trimisul Domnului la Judecata de Apoi, aspra ispășire, iar eu eram — țipam din toate puterile — NEVINOVAT ! S-a uitat la mine, nedumerit. Probabil că nu știa deloc englezește, ori poate era uimit că, rănit cum eram, puteam încă să vorbesc. Își ridică din nou sabia uriașă ca să mă lovească.

De undeva, de departe, soția mea strigă : „Winfred !"

Ahile se întoarse, ascultînd, și mai nedumerit ca înainte. Încet, grijuliu, dar cu ochii cam tulburi, ridică lama aceea uriașă, strălucitoare.

Nevastă-mea era acum în spatele meu.

„Ce țipai așa ? Ai înnebunit ?", întrebă ea.

În acest timp, el stătea în fața mea legănînd sabia, crezînd probabil că eu voi începe să mă zbat ca o găină care-și răsucește capul pe butuc înainte de a fi tăiată.

„Winfred", șopti nevastă-mea, ce s-a abătut **asupra** ta ?"

Ahile, cel dornic de dreptate și adevăr, privi peste umăr înapoi, căutînd, parcă, o încurajare invizibilă, apoi își flutură din nou sabia, însă mai încet de data asta, mai nesigur, deși lama îmi tăie tendonul dintre gît și umărul drept.

„Winfred !" țipă nevastă-mea. „Spune ceva ! Ce se-ntîmplă cu tine ?"

Stăteam aplecat, ascunzîndu-mi starea atît cît puteam. Atunci, văzînd că n-am de gînd să vorbesc sau să mă întorc, ea o luă din loc, murmurînd enervată ceva către sine.

Fără să fac prea mult caz, mi-am dat pe loc seama că voi muri.

Deși timpul zboară, și fiecare nou cuvînt pe care-l scriu e mai tremurat decît precedentul, dați-mi voie să fac o paranteză pentru a lua în discuție această situație deosebită. Dacă propoziția mi se va termina la mijloc, asta e ! Adio și Domnul să vă binecuvînteze ! Uite-așa mă rog, eu, cît mai am putere.

Să zicem, de dragul argumentației, că nu mor, ci înnebunesc (Sînt, desigur, rațional, dar se știe că nimeni nu e mai rațional ca un maniac. Nevastă-mea, veți spune, nu pare să-l vadă pe Ahile. Numai că nici ea nu e cea mai bună mostră de **realitate**, fiindcă și ca descinde dintr-o lungă serie de lunatici, oameni grei cu toții, la vremea lor, ca și mine).

Foarte bine, de dragul demonstrației, să zicem că sînt nebun. Deci, aici șade personajul X, un nebun, lovit mortal de personajul Y, o ficțiune. Ce poate să facă X, nebun cum e, decît să lupte ca să mențină dreptatea, normalitatea ?

Poate că și tatăl meu a fost acuzat pe nedrept. Judecătorul care l-a condamnat e teme de pisici negre. Chiar și mărturia pe care am depus-o eu se poate să nu fi fost dreaptă, deși, după știința mea, era adevărată. Și soția mea ar putea fi acuzată pe nedrept, în măsura în care cel care o acuză de lipsă de echilibru sînt eu. Dar, în fine, un lucru pare cu siguranță adevărat : dacă un personaj ficțional, respectiv Ahile, poate să facă în așa fel încît să-mi curgă sîngele pe piept (dacă, într-adevăr, îmi curge), atunci, un personaj viu, sau două asemenea personaje — tatăl meu și nevastă-mea — pot fi făcute să trăiască de-a pururea, pur și simplu prin introducerea lor într-o ficțiune.

Iată de ce — deși poate că n-are sens și poate că fac o greșeală fantastică — stau eu acum la birou, în această bibliotecă, scriind în vreme ce sîngele se scurge din mine, luna se ascunde în nori și focul din cămin arde pînă la cenușă, iar Ahile, înalt de cinci picioare și mult mai solid decît ceilalți, îmi hăcuie și-mi ciopîrțește umerii și spinarea, în timp ce Tom Jones, Gulliver, Hamlet și mulți alții stau pe margine aclamînd, huiduind sau plimbîndu-se pe la umbră, luînd act de moartea mea sau ignorînd-o, prea absorbiți de marile lor probleme. Iată de ce imaginez eu și scriu ceea ce urmează, continuînd atîta cît timpul mi-o va permite.

„Vai, Greer, ce fată bună și frumoasă ești tu", spune taică-meu.

Ea își scutură capul, posomorâtă și, cu degetele sale lungi, întoarce toarta ceștii spre nord. Masa e orientată cu latura mare pe direcția est-vest.

„Vorbești prostii", îi răspunde nevastă-mea.

Iritarea ei îl surprinde, își ridică privirea spre ea, apoi și-o coboară spre propriii lui genunchi.

„Nu asta am vrut să spun", adaugă el.

Ea se ridică brusc, se duce și deschide ușa frigiderului și, ca un copil, încremenește privind înăuntru.

„Dumnezeule !" exclamă ea.

„Nu mai e brînză ?", întreabă el. N-are idee de ce i-a trecut prin minte că ea caută brînză.

„Brînză ? !", întreabă ea și mai iritată decât înainte. Se uită la el. Iar el își poate da seama că-l crede nebun. Dacă ar fi făcut un foc în chiuvetă, ei nu i s-ar fi părut că asta e o nebunie mai mare decât presupunerea că ea ar căuta brînză. Se întoarce la masă cu sticla de lapte și cu un pahar.

Taică-meu simte o durere, un țicăit ușor chiar în mijlocul pieptului. Odată, cu ani în urmă, a trebuit să oprească mașina în timp ce călătorea cu mama — ea-l tocase la cap tot drumul pentru că nu reușise să-l pună sub urmărire pe un individ care-i furase — deci, oprise mașina și coborâse urgent, ca să evite un atac de inimă.

„Tot ce-am vrut să...", spune taică-meu lăsînd restul să se piardă nerostit. Cu un efort imens se întinde peste masă și-i apucă mâna.

Din ochii neveste-mi izbucnesc lacrimi care-i curg pe obraji.

„Nu-i nimic", spunea ea. „Iartă-mă". Stă puțin pe gânduri, iar apoi își lasă capul încet pe tăblia mesei.

Taică-meu, după ce cântărește bine situația, își ridică mâna cocârjată, bătătorită, și o lasă pe părul ei moale.

„O, Doamne, dac-aș mai avea vârsta lui Winfred !", se lamentează el. Își mișcă mâna țepănă spre figura ei și-i mângâie puful fin de pe obraz. Nu atinge lacrimile.

„Ești nebun", zice ea și, pe jumătate plângând încă, începe să râdă. Ți-a trecut vreodată prin minte că dacă tu și cu mine am fi oameni normali, ca Winfred, de pildă, care stă acolo întorcând paginile, una, două, trei..."

„El, asta-i !" spune taică-meu. „La vârsta mea te-ai cam gândit la toate, mai mult sau mai puțin." Mâna i se mișcă încet, ușor, prin părul ei. El are optzeci și doi de ani. Ea treizeci. Nimeni nu l-ar fi crezut nebun dacă într-o zi nu și-ar fi tras camionul cu spatele, intrând cu totul prin vitrina băncii la care lucrez eu.

Părul de la ceafă mi se zburlește, atins, parcă, de un vânt rece. Ahile, Domn al Dreptății, stă în ușă, îmbrăcat cu un costum simplu, de lână, ca un martor al lui Iehova. Văd că s-a prins de relația dintre nevastă-mea și taică-meu.

Îl înhață de cot.

„Fără acte de justiție", îi strig, „destul cu justiția !"

Nimic din toate astea nu e posibil, îmi dau seama. Tatăl meu e la azil. Ahile nu există... Mă concentrez greu, încercând să citesc ce am scris. Biroul e plin de sânge.

Capul mi-e plin de stele și planete. Ahile se îndreaptă încet spre taică-meu, ridicându-și sabia.

„Tatăl nostru Carele ești în Ceruri", șoptesc eu cu toată puterea căci orice născocire bună poate fi de folos în vremuri grele — strâng din ochi ca să împiedic rostogolirea planetelor — „Tatăl nostru Carele ești în Ceruri", șoptesc din toate puterile.

• Joc de cuvinte, în original : pronunțat cu accent pe prima silabă și cu o scurtă pauză între silabe, numele Winfred devine „Win, Fred" — adică, aproximativ, „Fred, învinge-l tu" sau „Hai, Fred", ca strigătul unei galerii care-și încurajează favoritul, la un meci de box.

DEREK WALCOTT

— Premiul Nobel 1992 —

Gauguin

I

Pe chei la Papeete, coloniștii trîndavi în pantaloni albi de doc
însoțiți la băut de prostituate cu pielea arămie ca un penny,
privind reflexele de umbră și lumină ale epidermei sălbatice,
cred că un vermut simplu dă iarăși senzația metropolei,
dar soarele mi-a secat izvorul amintirilor din creier —
Cézanne amestecînduși vopselurile, nu mai mult de-un deget din fiecare,

punctele pointilliștilor ca un milion de iriși.
Mi-am ghicit în pomeți capul de asin al unui breton,
tactica de mongol placidă, implacabilă,
mustața ca două coarne de coif răsucite cu vîrfu-n jos,
lanțul sîngelui meu m-a tras către neamuri mai întunecate,
deși arătam ca un alt colon palid, scăpătat
pășind pe dig în ziua cînd am ieșit din vamă.
Eu sînt cîmpul cu ovăz al lui Watteau, moștenitorul lui nelegitim.
Ia mai mișcați-vă de aici, birocraților, și găsiți-vă un rost,
Evanghelia diavolului e un imn al resemnării,
bîjbîială prin ceață. Piei, turmă ! Eu am plecat prea tîrziu.

II

N-am zis niciodată că vara e raiul pe pămînt
sau că fecioarele de aici sînt feciorelnice ; ele poartă pe albiile de lemn

fructele cunoașterii mele, radiind de boală,
pe care ți-o transmit din străfundul copt al ochilor migdalați,
cu sinii licărind ca lingourile într-un furnal.
Nu, ce am încrustat eu în ambră nu e un ideal, cum
și-a dorit Puvis de Chavannes, ci ispita —
pata de pe vulva ghimberului, faluții bananierilor,
vulcanul fumegînd ca un șancru, fumul lavei
care urcă spre zeița sibilantă șuierînd.
Am copt în acest aliaj auriul corpului lor ;
spuneți-le habotnicilor că raiul are miros de sulf,
că am simțit mătăniile cum îmi explodează-n sînge,
cînd pensula mea picta spinările, ceafa
iezuitului răspopit, numărîndu-și boabele.
Am desenat un idol al morții albastru în cartea mea de rugăciuni,
încît toți cei ce visează la raiul pe pămînt l-ar putea găsi citind-o
la maturitate. Închin frescele pe pînză de sac zeiței Maya,
Fructele de mango se înroșesc precum cărbunii în spuza încinsă,
resemnate ca palmele lui Atlas, cele de papaya.

Traducere de
Cosana Nicolae

moda, altfel

»14 Iulie»

„L'inexorable juillet arrive, et en même temps, les fêtes de la moisson" (Michelet). Dar **Iulius mensis**, „luna lui Iulius Cezar" (pentru noi „luna lui Cuptor") le aduce francezilor un prilej de meritat orgoliu — **Le quatorze Juillet**, aniversarea căderii Bastiliei și sărbătoarea națională. **Bastille** sau **bastide**, în evul mediu era o fortificație, o construcție solidă ridicată în scopul apărării. Construirea celei care a devenit celebră, „bastilia pariziană", a început în timpul lui Charles V și a fost nefastă multor suflete, vinovate sau nevinovate, înainte de a cădea, de a fi demolată, în 1789, căci sub auspiciul ideii de apărare morală și națională s-a transformat într-o închisoare cumplită, din care se ieșea doar pentru a ajunge la ghilotină. Dar și de această plimbare, cu căruța, aveau parte personalitățile ce puteau oferi un spectacol, un exemplu amenințător mulțimii, căci pentru cazurile banale funcționa o ghilotină „la botul calului". Deci aniversarea căderii acestei instituții dezonorante pentru om poate fi, pe drept cuvânt, un moment de bucurie, de sărbătoare.

Ca în fiecare an, și în anul acesta, Ambasada franceză și-a deschis porțile și în **ravisanta** (ca să flatăm cum se cuvine gazdele) grădină și-a primit invitații. Pentru majoritate, normal, a fost un eveniment monden. Ca de obicei, ca **specific național**, oferta culinară a fost rafinată, elegant acomodată orei — miezul zilei, și cu toate că prețioșii invitați erau nevoiți să mănânce ca pe vremea lui Ștefan cel Mare, brânzeturile, care alături de Ludovic XIV, Napoleon I, moda vestimentară (deși aici pretențiile au început să fie uzurpate de italieni, căci ei sunt urmașii celui mai mare designer vestimentar al lumii. Leonardo da Vinci, ba chiar și noi venim pe cai, în galop sălbatic) și șampanie fac din Franța o supervedetă, au fost din belșug și nemaipomenit de bune. De mare ajutor pentru savurarea lor au fost șervețelele de hârtie, patrioate și ele, în culorile drapelului și la ele, așa cum se cuvine, se ajungea foarte greu. Pe mese, rivalitatea dintre brânzeturi era acerbă, cercurile de Brie, secționate prin etichete în triunghiuri (de aici ironica expresie franceză „Quart de brie", însemnând un nas mare) ademeneau lângă platourile cu brânză fermentată, cremă tratată cu nuci, cu cea „seacă", plină de distincție, deși cam topită sub soarele de iulie, cu **cantal, cheddar** (pe asta o producem și noi la Sibiu) și cu câte și mai câte **fromages fondus**. Dar nu brânza face pe om. „Entre la poire et le fromage" (caracterizând starea plăcută după o masă plăcută, când conversațiile devin mai puțin grave, serioase) barurile adăpostite sub corturi păreau un izvor nesecat de inspirație, răcoritoare și șampanie **brut**.

Pentru a da culoare locală, au sosit, în uniformele lor tradiționale, tinerii de la Saint-Cyr care în ciuda înghesuielii (anul acesta numărul de invitați a crescut simțitor) puteau fi receptați pentru colorit și ținută, armonizându-se pictural cu imensele boschete de ortensia. Fără urmă de șagă, acești **saint-cyriens** puteau rivaliza cu chipeșii ofițeri din filmul **Marile manevre**. Dar și ai noștri, de la Sibiu, înalți, frumoși ca brazii, vorbeau franțuzește ! Era ziua Franței... Imnurile naționale i-au prins pe unii cu cașcavalul în gură dar toată lumea îl cunoștea pe La Fontaine așa că îngurgitarea a avut loc în timpul discursului de rigoare, nimeni nefiind vulpe.

De remarcat eleganța vestimentară. Nu despre femei este vorba, ele întotdeauna au această gingășie, aceea de a onora o sărbătoare și printr-o atenție vestimentară. În sensul acesta au chiar speranța unei ocazii. De data aceasta bărbații, chiar și cei refractari sacoului și cravatei s-au prezentat „sarcofagiți" și „strangulați" de cravate, dar senini, luptători, chiar răbdători. Interesant fenomen ! La concertele simfonice, „înfruntând furtuni" în diverse domenii, prea frigul sau prea caldul, membrii orchestrei, celebrități muzicale, se prezintă obligatoriu în ținută de gală. Publicul nu suportă cerința. Domnul care de ani și ani de zile vine la concertul de vineri, la Atheneul Român în adidași și o scurteicuță jigărită, era la festivitatea Franței înveșmântat „comme il faut". La Atheneul Român nu contează haina, nu suntem snobi, ascultăm muzică în orice ținută. Numai brânzeturile franțuzești se mănâncă în ținută de gală. Și într-un colț, sub un cort, un el și o ea, o dulce pereche de autohtoni, cu aspect onorabil, umpleau, discret dar sigur, două sacoșe zdrăvene cu mâncărică strânsă de la numeroasele mese pe șervețelele tricolore, teancuri de salam, șuncă, pateuri și faimoasele brânzeturi. Pitoresc, trist și adevărat. Tabloului vivant i-ar fi lipsit pecetea. Lângă „griffe de la maison" era necesară mica noastră taxă vamală. Vive la France ! De unde ni s-o fi trăgând ? Că doar nu de la Decebal și nici de la Traian...

Corina Cristea

JOHN GARDNER

BIBLIOTECA GROAZEI

John Gardner – un postmodern bine temperat

— 60 de ani de la naştere —

Cunoscut cititorului român prin romanul Lumina în octombrie (Ed. Univers, 1984), profesor de literatură medievală, dar şi teoretician al romanului contemporan, John Gardner (1933—1982) a fost el însuşi un personaj fascinant, pitoresc şi — datorită morţii premature — tragic deopotrivă. Opera sa e pe măsura omului: romane în tradiţia unor autori ca Mellville, Henry James sau Faulkner, un poem epopeic, Iason şi Medeea (1973) şi câteva culegeri de nuvele. Acestea din urmă îndreptăţesc încadrarea prozatorului american printre postmodernişti — condiţie pe care unii critici, totuşi, i-o refuză. În Biblioteca groazei, John Gardner îmbină retorica tradiţională cu experimentul şi, la un alt nivel, realul şi fantasticul, într-o structură epică în care se dezvăluie, credem, ca un postmodern „bine temperat".

Aveam de cîteva zile unele tulburări — auzeam sunete ciudate, de obiecte care se mută singure de la locul lor, în fine, toate simptomele lumeşti şi jalnice ale unei minţi dereglate, simptome pe care le cunosc prea bine, de vreme ce mă trag dintr-o familie de lunatici, cum se ştie — cînd nişte expresii disparate dintr-o carte de estetică au aruncat totul într-o perspectivă complet nouă. Citeam în felul meu, ca de obicei, insistent şi totodată nesistematic, ţinînd o mînă pe piept şi avînd în subconştient o uşoară nemulţumire, un fel de nelinişte plutitoare care, aidoma unei umbre, se mişcă furişat de la o fereastră la alta — motivul n-are importanţă (ratasem un prilej de a merge să-mi vizitez tatăl, la azilul din afara oraşului, sau, mai degrabă, căutasem tot felul de scuze ca să nu mă duc — şi, cum n-aveam nici una, pe urmă totul mi se înfăţişase într-o altă lumină; înţelesesem dintr-o dată că toate scuzele mele erau de prost gust; asta nu-i tot, dar nu mai contează) — cînd am dat deodată peste nişte observaţii curioase despre „forma vie" în artă.

Nu mai ţin minte exact ce-am citit, sau măcar schema generală a teoriei. Era, mi-amintesc, o expunere — foarte interesantă în momentul acela — despre „spaţiul şi timpul virtual" în muzică şi în pictură şi încă ceva... iertaţi-mi graba... despre „formele organice". Nevastă-mea — şi asta mi-o aduc aminte cu precizie — trebăluia prin bucătărie, trîntind ustensilele de gătit, deschizînd şi închizînd apa cu o grabă furioasă pe care n-am putut s-o interpretez altfel decît ca pe o atitudine critică faţă de faptul că eu stăteam în living, citind, în vreme ce ea muncea. Toate cunoştinţele ei aveau servitori, iar ea era convinsă, mi-a spus, că un bărbat cu o situaţie atît de bună ca a mea şi-ar putea îngădui şi el această mică extravaganţă. Cînd taică-meu, aflat încă în libertate, venea pe la noi aproape în fiecare seară, situaţia nu era aşa, fiindcă o mai ajuta şi el pe la treburile casei. Dar cum taică-meu a fost pus la locul lui — eu n-am nici o vină — ea mă tot cicăleşte acum să ne luăm şi noi servitoare. I-am explicat de nenumărate ori de ce, pentru unul ca mine, prezenţa unui străin în casă e un lux pe care nu mi-l pot permite. Chiar şi pe lîngă casă, un străin mă deranjează atît de profund încît, oricît de neconvenabil mi-ar fi, prefer, de pildă, să merg pe jos, oriunde m-aş duce (de fapt, cu excepţia vizitelor mele oficiale la bancă, ies rare-ori în oraş), fiindcă dacă mi-aş lua un automobil, ar trebui să-mi iau şi un şofer, şi un mecanic şi cerul mai ştie ce. Dar, mă abat de la subiect.

Cîteva zile şi nopţi la rînd, auzisem sunete stranii dinspre bibliotecă (mi-a luat ceva timp pînă să-mi dau seama că de acolo veneau, dar trebuie să trec repede peste asta; timpul meu, cum veţi vedea, e limitat). Deci, auzind o trosnitură foarte puternică, am sărit din fotoliu, am închis cartea de filosofie, marcînd încă cu degetul între file unde rămăsesem, şi m-am dus cu grijă — eram în papuci — spre uşa bibliotecii. Cu mîna pe clanţă şi cu urechea lipită de tăblia uşii, cu trunchiul frînt, ca bătrînii — ca taică-meu, de exemplu — şi încercînd să pricep ce naiba se-ntîmpla înăuntru, m-am pomenit deodată — brusc şi pe neaşteptate, ca unul care se trezeşte în altă cameră decît cea în care s-a culcat — m-am pomenit, deci, uitîndu-mă cu o concentrare cruntă la titlul de pe coperta cărţii: **Probleme ale artei**. A fost ca o lovitură, însă una atît de puternică, încît au început să-mi tremure genunchii, pentru că în tot acest timp, cînd credeam că ascult cu toate simţurile încordate, nu mă gîndeam, de fapt, decît la ideile pe care tocmai le întîlnisem şi pe care în acel moment mi le-am reamintit cu cea mai mare exactitate.

Filosoful scria — şi poate că sînt cel mai în măsură să înţeleg foarte bine această problemă — despre felul în care vedem noi în tablouri, ca în nişte oglinzi, „spaţiul virtual", adică un spaţiu ce pare la fel de real ca oricare altul, pînă în momentul în care încercăm să intrăm în el, cînd acesta se dovedeşte a fi o aparenţă. Tot aşa, citind romane, noi ne mişcăm prin nişte peisaje virtuale, urmărind fiinţe virtuale, oameni care vorbesc şi se comportă ca fiinţele vii, pînă cînd dispar sau, mai exact, pînă cînd se ascund, închizîndu-se în chip magic în cuvintele din pagină. Implicaţiile acestui fapt, cred că nu mai este nevoie s-o spun, sînt incredibile!

Poate că, deşi timpul e scurt, ar trebui să punctez cîteva dintre detaliile argumentaţiei, pentru ca implicaţiile acestea să devină ceva mai clare. „Apariţiile" care vin din muzică sau, să zicem, din proza de ficţiune, nu sînt deloc nişte simple imitaţii, ca figurile din oglindă. Dimpotrivă, ele sînt expresii ale vieţii însăşi, funcţionînd ca şi celelalte lucruri vii; cum s-ar spune, sînt puse în mişcare potrivit aceloraşi legi care mă împing de colo-colo pe mine sau, să zicem, pe nevastă-mea, Greer. Vorbesc, bineînţeles, doar despre acele opere pe care le numim reuşite, care au „vitalitate" sau „viaţă autonomă". Asta a fost, desigur, ideea — **faptul**, ar fi trebuit să spun, căci aşa mi se înfăţişează mie acum — care mi-a făcut genunchii să tremure.

Cerul ştie ce forţă a fost aceea care m-a determinat să acţionez. Eram eu însumi uimit urmărindu-mi mîna care, cu de la sine putere, s-a strîns şi mai f rm pe clanţa uriaşă din alamă şi a apăsat-o. Apoi, aceeaşi mînă, în buzunar, apucă briceagul meu cu plăsele aurite şi îl scoase afară. Cu umărul — abia dîndu-mi seama ce fac, abandonîndu-mă simţurilor — am împins deodată uşa mare şi veche şi am păşit înăuntru.

Lumea e plină de mistere, cum se ştie. Universul raţional al lui Newton s-a dovedit adesea mai iluzoriu decît chipul dumneavoastră în oglindă sau decît podeaua „solidă" din stejar. Se pare că, într-un fel, trebuie să ne închipuim un soi de găuri negre şi albe, nişte găuri de carii prin care Timpul face sărituri impresionante, precum şi o particulă subatomică, după cum citesc, cu greutate de un electron si mărimea de doi ani-lumină! Eşti uimit, dacă ar fi să-i crezi pe cuvînt pe bizarii noştri fizicieni, cînd afli că ai putea realmente să mori sufocat din cauză că tot oxigenul din camera ta s-a adunat într-un singur colţ al acesteia, în care tu, întîmplător, nu te afli în acel moment.

Noi luăm toate astea de bune, sau în tot cazul le considerăm drept adevărate şi — deşi privim în dreapta şi-n stînga înainte de a trece strada, ca şi cînd universul lui Newton, sau al lui Moise, ar fi mai operativ („Ştiu că am păcătuit, deci e foarte posibil să fiu călcat de-o maşină!") — ştim că n-avem de ales, obligaţi fiind să avem de a face cu universul în care sîntem prizonieri. Aş putea vorbi mai multe pe tema asta — sînt un cititor vorace şi, cum veţi vedea, nu sînt nebun — dar, cum am mai spus, timpul meu e limitat.

Biblioteca mea — biblioteca **noastră**, de fapt, casa fiind trecută în acte atît pe numele meu, cît şi pe cel al soţiei mele — lasă, la prima vedere, impresia că n-ar fi alcătuită decît din cărţi: cărţi de la podea pînă-n tavan, pe toţi cei patru pereţi, cărţi şi pe cele cinci corpuri separate care se înşiruie transversal de la est la vest, cu un pasaj de trecere printre ele de numai patru picioare lăţime, tot numai rafturi, ca un tunel de la intrarea într-un cavou. Şi rafturile astea se ridică tot pînă la tavan. Ca să ajungi în mijlocul bibliotecii, trebuie să-ţi apleci capul, căci de la al optulea nivel — acoperişul tunelului dintre corpurile separate — rafturile traversează pur şi simplu încăperea. În biblioteca noastră te simţi îngropat în cărţi, înmormîntat. Parţial, ăsta e şi motivul pentru care, eu, unul, evit acest **loc**.

Totuşi, impresia pe care o ai privind din uşă, anume că în cameră n-ar fi decît cărţi, e o iluzie. Dincolo de culoar se poate vedea — sau, mai degrabă, eu am văzut în vreme ce intram — că mijlocul camerei este scăldat de lumina lunii, aşa că pe undeva trebuie să mai fie şi nişte ferestre largi sau (cum se întîmplă, de fapt) nişte uşi cu canaturi din sticlă. Apoi, lateral faţă de lumina aceea, se observă o altă strălucire şi se poate deduce (sau ştii) că vine de la un cămin în care, pînă nu demult lemnele ardeau, trosnind. Seară de seară, la lăsarea întunericului, fac focul în căminul din bibliotecă. Nu citesc niciodată acolo — locul mă deprimă, cu toată povara aia întunecată a ştiinţei, tone peste tone de opinii contradictorii, ca şi cînd realitatea din miezul lucrurilor ar fi discutabilă — însă adevărul, mă tem, e că, dacă n-aş aprinde eu focul, nevastă-mea s-ar plînge şi mai tare că nu avem servitori. Din acelaşi motiv lucrez cu mult zel şi în grădină, tund tufele gardului viu, curăţ murdăriile de pe lîngă pereţi... Dar, destul.

Acum nu se mai auzea nici un sunet. Am bîjbîit după întrerupător, în dreapta uşii, şi l-am apăsat de trei ori pînă cînd, în fine, scoţînd scîntei şi, parcă, împotrivindu-se, acesta declanşa aprinderea becurilor. Camera deveni o idee mai luminată decît înainte, dar, de fapt, ceea ce se schimbase era doar calitatea luminii. Mi-am mişcat cu grijă papucul drept, apoi pe cel stîng, îndreptîndu-mă fără zgomot spre partea din mijloc, mai luminată, a bibliotecii. Din mers, mi-am deschis şi briceagul.

Mă rog, nu e cazul să dramatizăm. Deodată însă — şi sărind atît de rapid din spatele celui de-al treilea corp de rafturi, încît abia am putut să-mi dau seama de unde ţîşnise — în faţa mea apăru un om cu o secure. Era un bărbat scund, avînd nu mai mult de patru picioare înălţime. De ce-o fi fost aşa, n-am idee, dar, mic cum era, era un pitic perfect, cu ochii speriaţi, mobili şi aproape oblici, mai speriat el de mine decît am avut eu timp să fiu de el — un student, mi-am închipuit, —, un mic rus feroce bolborosind nebuneşte de unul singur. Deşi lumina era destul de slabă, am văzut totul cu o teribilă claritate, ca un om aflat în pragul morţii. Ochii îi erau înfundaţi în orbite, buzele îi tremurau freetic, haina îi ajungea pînă aproape de glezne. Pe secure era sînge şi încă ceva ce părea a fi un smoc de păr cărunt. Am încercat să vorbesc, dar parcă tot aerul din mine ieşise. Genunchii mei s-au pocnit violent, unul de altul. El a ridicat securea, cu partea teşită înainte, ca să mă lovească, dar, chiar în clipa aceea, din spatele lui apăru o tînără îmbrăcată cu o rochie din epoca victoriană engleză care-i strigă:

„Doamne din ceruri! Eşti într-o ureche?"

Omul întoarse capul — sau, mai degrabă, şi-l azvîrli înapoi — ca s-o privească, iar mîna cu securea i se lăsă puţin în jos, tremurînd. Şi fata era o pitică, deşi acum faptul era mai puţin evident, pentru că începuse să se întîmple ceva cu modul meu de a percepe proporţiile lucrurilor. Cărţile de pe rafturi se măriseră, la fel şi oamenii. El îi aruncă fetei o privire atît de perplexă, de parcă — în cel mai profund sens al cuvîntului — nu mai văzuse niciodată o fiinţă ca ea.

Cu o parte a minţii mi-era atît de frică de omuleţ, încît nu mă puteam gîndi la nimic, însă cu cealaltă parte, sau cel puţin aşa mi se pare acum, am reuşit sesizez ce gîndea el. Raskolnikov — că bineînţeles, el era — nu văzuse în via lui o şcolăriţă englezoaică şi nici nu av de unde să ştie că fata era, ca să zic aşa, o şcolăriţă englezoaică „proscrisă"; însă ştia, aşa mi s-a părut, că şi ea era cumva în afara legii, cum, teoretic, era si el iar ceea ce-l şocase atît de tare, făcîndu-l să lase jos securea, era de ordin filosofic: această fată cu zulufi negri, cu uşoare pungi sub ochi, cu o expresie bosumflată a gurii, avînd o atitudine pe care el, necunoscînd societatea şi civilizaţia din care provenea, nu putea s-o ca lifice drept cuviincioasă sau necuviincioasa, dar ştiind-o într-un fel sau altu obraznică şi, conform standardelor propriului ei timp şi loc, aproape sigur inacceptabilă, această fată era, ca şi el proscrisă moral, însă proscrisă dintr-o ordine morală atît de diferită de acea din lumea lui, încît te ducea cu gîndul la ideea de „natură umană universală" rămasă tacită într-un maldăr de rămăşiţe de străveche pseudodoxia. În vreme ce lăsa securea să-i cadă din mînă şi o privea pe faţă, ea tresări, devenind atentă. Asta îl surprinse; întinse iar mîna după secure, însă practic abia o atinse cu vîrfurile degetelor, după care se răzgîndi, lăsînd-o pe podea. Pare nepotrivit să analizezi, dar concluzia e asta: standardele lui despre bine şi rău — standarde prin care el însuşi condamna şi se apăra — erau atît de diferite de ale ei, sau de ale societăţii ei, încît abandonă totul şi, ca oricare animal dominat de instinctul sexual, o urmă în semiîntunericul din spatele celui de-al patrulea corp de rafturi.

Abia mai suport să vă povestesc bane lităţile care-au urmat. Atunci, totul mi se părea uimitor de clar şi chiar extrem de interesant dar, dacă stau să mă gîndesc, văd că n-a fost nici una, nici alta. Aş putea, probabil, să recreez starea mea de spirit prin trucuri retorice, însă refu să mă cobor pînă la asemenea prostii. E suficient să vă spun că l-am văzut pe căpitanul Ahab, despicat de fulger din cer pînă-n picioare, certîndu-se cu doctoru Johnson al lui Boswell pe tema imanenţei şi transcendenţei — şi ameninţînd din cînd în cînd că-i trage doctorului „un peste bot, s-o ţină minte", spre disperarea acestuia, bineînţeles; i-am văzut pe Scrooge şi pe Pelerinul lui Bunyan şi spre surprinderea mea, cuvintele lor îmi sunau în urechi foarte asemănător, am stat de vorbă cu Emma lui Jane Austin care nu era atît de drăguţă pe cît mi-o închipuisem şi părea excesiv de intolerantă faţă de tot ce aduceam cu în discuţie... etc.

Am să trec la fondul chestiunii, care e acesta: în timp ce eram în bibliotec şi după ce discutasem cîteva ore cu ceste închipuiri, sau apariţii, sau realităţi, a intrat nevastă-mea, îmbrăcată într-o cămaşă de noapte — despre ea se zi în general că e chiar frumoasă — şi mi-a spus:

„Winfred, vii în pat?"

Ştiam că asta e şi o propunere şi ameninţare.

„Imediat", am răspuns, întorcînd capul ca s-o privesc. „Încă n-am termina

Ea continua să aştepte. Acum, în frumoşii ei sîni şi silueta, conturîndu-se bine pe sub cămaşa de noapte, deve seră, mi s-a părut, nişte elemente uşo comice. Stînd şi privind realitatea pur ei bine, asta era evident. S-a întors, legănîndu-şi ariergarda într-un fel pe car o actriţă l-ar putea numi clişeu, şi a ieşit ca o fermecătoare apariţie — sau, în acest caz, dispariţie. Din uşă, mi-a aruncat peste umăr:

„Nu uita că mîine e zi de vizită la azil Ştiu că tu eşti, bineînţeles, foarte ocupat..."

Chiar atunci, chemat parcă de cuvintele ei, dinspre cărţi se năpusti ceva care urla înfiorător. Venea drept spre mine La-nceput nu mi-am putut da seama ce era. Părea mai strălucitor decît lumina unei explozii stelare venind spre mine cu un vuiet şi un tunet ca ale unui fulger globular. În ultima clipă am văzut apariţia cu o claritate absolută: erou tinereţii mele — aveam treisprezece ani cînd am citit o primă versiune a istoriei sale — Ahile! Fără un cuvînt, fără pic de ezitare, şi-a ridicat sabia şi m-a lovit. Uluit, mă uitam cum îmi curge sîngele

Prezentare şi traducere:
Viorel Ştefănescu

Continuare în pag. a 11-a

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133. tel. 6.59.67.60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi, ISSN 1220—626 x
50 LEI